

Nr 25

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.; given Stockholms slott den 14 februari 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 3) lag om ändring i ärvdabalken,
- 4) lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap,
- 5) lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,
- 6) lag om ändring i brottsbalken,
- 7) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
- 8) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),
- 9) lag om ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
- 10) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff,
- 11) lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),
- 12) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 13) lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,
- 14) lag om ändring i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680),
- 15) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521),
- 16) förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt,
- 17) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås myndighetsåldern sänkt från 21 till 20 år. Vidare föreslås att ungdomar i ålder 18—20 år i flera hänseenden skall få en mera självständig ställning än f. n. Sålunda skall den som har fyllt 18 år själv få ta upp och förfoga över studiemedel och statliga bosättningslån. Han skall också utan förmyndarens samtycke kunna hyra bostad för eget bruk. Den behörighet att ingå sedvanliga rättshandlingar för den dagliga hushållningen m. m. som redan nu tillkommer gift underårig föreslås utvidgad till alla underåriga som har eget hushåll.

Som en konsekvens av att myndighetsåldern sänks föreslås motsvarande ändring av åtskilliga andra 21-årsgränser inom vitt skilda rättsområden. Principen vid prövning av olika åldersgränser har varit att en anpassning till den föreslagna myndighetsåldern skall ske överallt där det inte finns speciella skäl för annat. Bland 21-årsgränser som behålls kan nämnas de som finns inom påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1969.

1) Förslag
till
Lag
om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, *dels* att 4 kap. 5 och 10 §§, 6 kap. 1, 3 och 12 §§, 8 kap. 7 §, 9 kap. 1 och 2 §§, 10 kap. 1 § samt 20 kap. 28 § föräldrabalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i 9 kap. samma balk skall införas två nya paragrafer, 2 a och 3 a §§, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 KAP.

5 §.

Utän eget ————— han tillfrågas.

Den som ej fyllt *tjuguett* år må ej adopteras utan föräldrarnas samtycke. Moderns samtycke skall hava lämnats sedan hon hunnit tillräckligt återhämta sig efter nedkomsten. Är endera av föräldrarna sinnessjuk, sinnesslö, utan del i vårdsnaden eller å okänd ort, vare hans samtycke ej erforderligt. Är sådant fall för handen beträffande båda föräldrarna, skall i stället förmyndarens samtycke inhämtas.

Den som ej fyllt *tjugu* år må ej adopteras utan föräldrarnas samtycke. Moderns samtycke skall hava lämnats sedan hon hunnit tillräckligt återhämta sig efter nedkomsten. Är endera av föräldrarna sinnessjuk, sinnesslö, utan del i vårdsnaden eller å okänd ort, vare hans samtycke ej erforderligt. Är sådant fall för handen beträffande båda föräldrarna, skall i stället förmyndarens samtycke inhämtas.

Den som ————— förmyndarens samtycke.

10 §.

Adoptivförhållandet varde ock, sedan barnet fyllt *tjuguett* år, efter ansökan hävt, såframt adoptanten och adoptivbarnet äro ense därom. Den som är förklarad omyndig skall hava förmyndarens samtycke till överenskommelsen.

Adoptivförhållandet varde ock, sedan barnet fyllt *tjugu* år, efter ansökan hävt, såframt adoptanten och adoptivbarnet äro ense därom. Den som är förklarad omyndig skall hava förmyndarens samtycke till överenskommelsen.

¹ Senaste lydelse av 4 kap. 5 § se 1968: 164 och av 6 kap. 3 § se 1966: 308.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 KAP.

1 §.

Barn i äktenskap står under föräldrarnas vårdnad enligt vad nedan sägs till dess det fyllt *tjuget* år eller ingått äktenskap.

Barn i äktenskap står under föräldrarnas vårdnad enligt vad nedan sägs till dess det fyllt *tjugu* år eller ingått äktenskap.

3 §.

Föräldrarna skola — — — — — övriga omständigheter.

Om rätt för underårig, som har fyllt aderton år, att själv hyra bostad för eget bruk stadgas i 9 kap.

12 §.

Barn utom äktenskap står under moderns vårdnad till dess det fyllt *tjuget* år eller ingått äktenskap. Äro föräldrarna ense, att fadern skall träda i moderns ställe, varde han, på anmälan, av rätten förordnad att övertaga vårdnaden om barnet, om han är lämplig därtill. Finnes modern ej vara lämplig att utöva vårdnaden, eller dör hon, skall rätten på ansökan av fadern eller barnavårds- mannen eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd överflytta vårdnaden å fadern eller särskilt förordnad förmyndare. Vad i 2—4 och 10 §§ stadgas med avseende å vårdnad om barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning beträffande barn utom äktenskap.

Barn utom äktenskap står under moderns vårdnad till dess det fyllt *tjugu* år eller ingått äktenskap. Äro föräldrarna ense, att fadern skall träda i moderns ställe, varde han, på anmälan, av rätten förordnad att övertaga vårdnaden om barnet, om han är lämplig därtill. Finnes modern ej vara lämplig att utöva vårdnaden, eller dör hon, skall rätten på ansökan av fadern eller barnavårds- mannen eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd överflytta vårdnaden å fadern eller särskilt förordnad förmyndare. Vad i 2—4 och 10 §§ stadgas med avseende å vårdnad om barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning beträffande barn utom äktenskap.

8 KAP.

7 §.

Uppdraget att vara barnavårds- man upphör, när barnet fyller aderton år. Om särskild anledning därtill föreligger, må nämnden förlänga

Uppdraget att vara barnavårds- man upphör, när barnet fyller aderton år. Om särskild anledning därtill föreligger, må nämnden förlänga

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

uppdraget, dock ej längre än till dess barnet fyllt *tjuget* år.

uppdraget, dock ej längre än till dess barnet fyllt *tju* år.

Finnes behov ————— skall upphöra.

9 KAP.

1 §.

Den som är under *tjuget* år (under årig) är omyndig och äger icke själv råda över sin egendom eller åtaga sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad som skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva eller testamente.

Den som är under *tju* år (under årig) är omyndig och äger icke själv råda över sin egendom eller åtaga sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad som skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva eller testamente.

2 §.

Underårig, som har fyllt aderton år, får själv hyra bostad för eget bruk. Om den underårige ej kan betala hyran med medel över vilka han själv råder eller om hänsyn till hans uppfostran eller välfärd kräver det, kan förmyndaren med överförmyndarens samtycke uppsäga hyresavtalet att upphöra omedelbart. Innan samtycke meddelas, skall överförmyndaren bereda den underårige tillfälle att yttra sig. Har hyresavtal uppsagts av förmyndaren, får den underårige därefter ej själv sluta nytt hyresavtal.

Om rätt ————— 6 kap.

2 a §.

Underårig med eget hushåll får för den dagliga hushållningen eller uppfostran av barn, som tillhör hushållet, själv ingå sådana rättshandlingar, som sedvanligen företagas för dessa ändamål.

Rättshandling som avses i första stycket är dock ej bindande för den underårige, om den med vilken rätts-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

handlingen slöts insåg eller bort insä, att det som anskaffades genom rättshandlingen ej var erforderligt.

Missbrukar den underårige behörighet, som tillkommer honom enligt första stycket, kan rätten på ansökan av förmyndaren fränkänna honom behörigheten. Sådant beslut kan upphävas på ansökan av förmyndaren eller den omyndige, om ändrade förhållanden inträtt.

Rättens beslut enligt tredje stycket skall ofördröjligen kungöras i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

3 a §.

Underårig, som har fyllt aderton år, får själv upptaga statligt lån, som syftar till att bereda honom hjälp till utbildning eller bosättning. Han får själv råda över medel, som uppburits på grund av sådant lån eller såsom statligt bidrag till hans utbildning. Detsamma gäller avkastningen av sådana medel och vad som trätt i deras ställe. I fråga om rätt för förmyndaren att omhändertaga egendomen äger 3 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Första stycket gäller ej studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402).

10 KAP.

1 §.

Den som fyllt *tjuquett* år skall av rätten förklaras omyndig: Den som fyllt *tjugu* år skall av rätten förklaras omyndig:

1. om han på grund av sinnessjukdom, — — — samtycker därtill.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 KAP.

28 §.

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 29 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, jämväl av barnavårdsman och den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § eller i 29 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, jämväl av barnavårdsman och den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Mot rättens ————— är sagt.

Mot beslut, ————— av vitet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Har barnavårdsman med stöd av äldre bestämmelser förordnats för tid efter det att barnet fyllt tjugo år, skall uppdraget upphöra när barnet uppnår denna ålder.

2) Förslag

till

Lag

om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas, att 2 kap. 2 § samt 5 kap. 12 och 13 §§ giftermålsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 KAP.

2 §.

Den, som är under *tjuguet*t år och ej förut varit gift, må ej ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke.

Den, som är under *tjugo* år och ej förut varit gift, må ej ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke.

Är den — — — — — anmälan förordnar.

I fråga — — — — — barn, makarna.

5 KAP.

12 §.

En var av makarna äge att för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran med förpliktande verkan jämväl för den andra maken ingå sådana rättshandlingar, som sedvanligen företagas för dessa ändamål. Rättshandlingen skall anses vara ingången i syfte att förplikta jämväl andra maken, såvida ej annat framgår av omständigheterna. *Make, som är omyndig på grund av sin ålder, äge utan hinder därav ingå rättshandling, varom nyss är sagt.*

En var av makarna äge att för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran med förpliktande verkan jämväl för den andra maken ingå sådana rättshandlingar, som sedvanligen företagas för dessa ändamål. Rättshandlingen skall anses vara ingången i syfte att förplikta jämväl andra maken, såvida ej annat framgår av omständigheterna.

Rättshandling, varom i första stycket sägs, vare ej förpliktande för

Rättshandling, varom i första stycket sägs, vare ej förpliktande

¹ Senaste lydelse av 2 kap. 2 § se 1949: 383 samt av 5 kap. 12 och 13 §§ se 1924: 324.

(Nuvarande lydelse)

andra maken, om den, med vilken rättshandlingen slöts, insåg eller bortinse, att det, som anskaffades genom rättshandlingen, ej var erforderligt. *Var i fall, som nu är sagt, make, som ingick rättshandlingen, omyndig, vare den ej heller för honom bindande.*

Vad sålunda ————— leva åtskilda.

(Föreslagen lydelse)

för andra maken, om den, med vilken rättshandlingen slöts, insåg eller bortinse, att det, som anskaffades genom rättshandlingen, ej var erforderligt.

13 §.

Missbrukar make den honom enligt 12 § tillkommande behörighet, må han kunna på yrkande av andra maken av rätten förklaras behörigheten förlustig. *Är han omyndig, må behörigheten fränkännas honom på yrkande jämväl av förmyndaren.*

Sådant beslut varde av rätten upphävt, om makarna *och, när den beslutet avser är omyndig, jämväl förmyndaren* enas därom eller förändrade förhållanden visas hava inträtt.

Om rättens ————— inom orten.

Missbrukar make den honom enligt 12 § tillkommande behörighet, må han kunna på yrkande av andra maken av rätten förklaras behörigheten förlustig.

Sådant beslut varde av rätten upphävt, om makarna enas därom eller förändrade förhållanden visas hava inträtt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Har underårig make enligt 5 kap. 13 § i dess äldre lydelse fränkänts behörighet som avses i 12 § samma kapitel, skall beslutet gälla som om det meddelats även enligt 9 kap. 2 a § föräldrabalken.

3) Förslag
till
Lag
om ändring i ärvdabalken

Härigenom förordnas, att 8 kap. 1 § och 9 kap. 1 § ärvdabalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 KAP.

1 §.

Lämnar arvlåtaren efter sig barn, vars uppfostran icke är avslutad, och kan det ej av sitt arv eller annorledes njuta uppehälle och utbildning efter vad med hänsyn till omständigheterna prövas skäligt, äger barnet, innan arv eller testamente må tagas, ur kvarlåtenskapen utfå bidrag till underhållet med ett belopp en gång för alla, *dock ej för tiden efter det barnet fyllt tju guett år*. Hava flera barn denna rätt och förslår ej kvarlåtenskapen till deras underhåll, skall dem emellan sådan jämkning ske som med hänsyn till deras behov och förhållandena i övrigt finnes skäligt.

Lämnar arvlåtaren efter sig barn, vars uppfostran icke är avslutad, och kan det ej av sitt arv eller annorledes njuta uppehälle och utbildning efter vad med hänsyn till omständigheterna prövas skäligt, äger barnet, innan arv eller testamente må tagas, ur kvarlåtenskapen utfå bidrag till underhållet med ett belopp en gång för alla. Hava flera barn denna rätt och förslår ej kvarlåtenskapen till deras underhåll, skall dem emellan sådan jämkning ske som med hänsyn till deras behov och förhållandena i övrigt finnes skäligt.

Bidrag, varom ————— av underhållsplikt.

9 KAP.

1 §.

Den som fyllt *tju guett* år må genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. Testamente må ock göras av underårig, som är eller varit gift eller som efter fyllda sexton

Den som fyllt *tju go* år må genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. Testamente må ock göras av underårig, som är eller varit gift eller som efter fyllda sexton år vill

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

år vill förordna om egendom, över
vilken han äger själv råda.

förordna om egendom, över vilken
han äger själv råda.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969. Har arvlåtaren avlidit före lagens ikraftträdande, tillämpas 8 kap. 1 § i dess äldre lydelse.

4) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap

Härigenom förordnas, att 5 § lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

5 §.

Innan prövning sker huruvida havandeskap må avbrytas, bör, när skäl därtill äro, tillfälle till yttrande beredas det väntade barnets fader samt, om kvinnan är under *tjuguet* år den som har vårdnaden om henne, om hon är omyndigförklarad förmyndaren, om hon är gift hennes man, och om hon är intagen å allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

Innan prövning sker huruvida havandeskap må avbrytas, bör, när skäl därtill äro, tillfälle till yttrande beredas det väntade barnets fader samt, om kvinnan är under *tjugu* år den som har vårdnaden om henne, om hon är omyndigförklarad förmyndaren, om hon är gift hennes man, och om hon är intagen å allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

I övrigt ————— kvinnans medgivande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

5) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring**

Häri genom förordnas, att 3 kap. 18 § lagen den 25 maj 1962 om allmän försäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***3 KAP.****18 §.**

På framställning — — — — — moderskapspenning, barnets nytta.

Beträffande moderskapspenning, som tillkommer kvinna vilken ej uppnått *tjuget* års ålder, må försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt vad i första stycket sägs.

Beträffande moderskapspenning, som tillkommer kvinna vilken ej uppnått *tjugu* års ålder, må försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt vad i första stycket sägs.

Är kvinna — — — — — och barnets nytta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

6) Förslag
till
Lag
om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas, att 6 kap. 4, 7 och 8 §§ brottsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 KAP.

4 §.

Har någon ————— fyra år.

Detsamma skall gälla, om någon som fyllt aderton år har könsligt umgänge med annan av samma kön som ej fyllt aderton år eller ock, under omständigheter som angivas i första stycket, med annan av samma kön som är under *tjuogoett* år.

Detsamma skall gälla, om någon som fyllt aderton år har könsligt umgänge med annan av samma kön som ej fyllt aderton år eller ock, under omständigheter som angivas i första stycket, med annan av samma kön som är under *tjugo* år.

7 §.

Om någon vanemässigt eller för att bereda sig vinning främjar eller utnyttjar annans otuktiga levnadssätt eller om någon förleder den som är under *tjuogoett* år till sådant levnadssätt, dömes för *k o p p l e r i* till fängelse i högst fyra år.

Om någon vanemässigt eller för att bereda sig vinning främjar eller utnyttjar annans otuktiga levnadssätt eller om någon förleder den som är under *tjugo* år till sådant levnadssätt, dömes för *k o p p l e r i* till fängelse i högst fyra år.

Är brottet ————— utnyttjat annan.

Om någon för ————— sex månader.

8 §.

Den som genom att utlova eller giva ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med någon som är under aderton

Den som genom att utlova eller giva ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med någon som är under aderton år

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

år eller, om han är av samma kön,
under *tjugoett* år, dömes för *för-*
förelse av ungdom till böter
eller fängelse i högst sex månader.

eller, om han är av samma kön, un-
der *tjugo* år, dömes för *förförel-*
se av ungdom till böter eller
fängelse i högst sex månader.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

7) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom förordnas, att 8, 9 och 11 §§ lagen den 20 mars 1964 med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Brottmål, vari ————— sig uppmärksamhet.

Finnes i mål mot den som ej fyllt tjugoett år, att förhandlingens offentlighet är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet för vilken den *underårige* kan antagas bliva föremål, äger rätten förordna att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Anses sådant förordnande böra meddelas och är jämväl någon som fyllt tjugoett år tilltalad i målet, skall rätten, om det finnes kunna ske utan att utredningen avsevärt försvåras, handlägga åtalet mot den *underårige* såsom särskilt mål.

Finnes i mål mot den som ej fyllt tjugoett år, att förhandlingens offentlighet är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet för vilken den *tilltalade* kan antagas bliva föremål, äger rätten förordna att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Anses sådant förordnande böra meddelas och är jämväl någon som fyllt tjugoett år tilltalad i målet, skall rätten, om det finnes kunna ske utan att utredningen avsevärt försvåras, handlägga åtalet mot den *som är under tjugoett år* såsom särskilt mål.

Utän hinder ————— övervara handläggningen.

9 §.

Ej må den som icke fyllt *tjugoett* år dömas till fängelse, skyddstillsyn eller ungdomsfängelse, med mindre den som har vårdnaden om honom, där så lämpligen kunnat ske, blivit hörd i målet. *Har i sådant mål per-*

Ej må den som icke fyllt *tjugo* år dömas till fängelse, skyddstillsyn eller ungdomsfängelse, med mindre den som har vårdnaden om honom, där så lämpligen kunnat ske, blivit hörd i målet.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

sonundersökning ägt rum, skall ock personundersökaren höras, om skäl äro därtill.

Innan någon som är under tjugo-ett år dömes till påföljd som avses i första stycket skall den som utfört personundersökning i målet höras, om skäl äro därtill.

11 §.

Saknar i fall, som sägs i 10 §, den *underårige* försvarare, skall offentlig försvarare förordnas för honom, om det icke på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes uppenbart, att försvarare ej erfordras.

Saknar i fall, som sägs i 10 §, den *tilltalade* försvarare, skall offentlig försvarare förordnas för honom, om det icke på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes uppenbart, att försvarare ej erfordras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

8) Förslag

till

Lag

om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)

Härigenom förordnas, att 25, 27, 28, 32, 42 och 67 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

Barnavårdsnämnd har ————— honom samt

b) om någon, som ej fyllt *tjuogoett* år, på grund av brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida.

b) om någon, som ej fyllt *tjuogo* år, på grund av brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida.

Har någon ————— hans tillrättaförande.

27 §.

Föreskrift rörande ————— även meddelas.

På barnavårdsnämnd ————— denna samtycker.

Föreskrift upphör att gälla senast då den underårige fyller *tjuogoett* år.Föreskrift upphör att gälla senast då den underårige fyller *tjuogo* år.

28 §.

Förordnar barnavårdsnämnden ————— lämplig person.

Övervakaren har ————— för honom.

Övervakning skall ————— denna samtycker.

Beslut om övervakning gäller tills vidare men skall omprövas med högst ett års mellanrum. Övervak-

Beslut om övervakning gäller tills vidare men skall omprövas med högst ett års mellanrum. Övervak-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ning upphör senast då den under-
åriga fyller *tjuogoett* år.

ning upphör senast då den under-
åriga fyller *tjuogo* år.

32 §.

Beslut angående ————— laga kraft.

Sådant beslut förfaller även, om
det icke börjat verkställas innan den
underåriga fyllt aderton år eller, i
fall som avses i 25 § b), innan han
fyllt *tjuogoett* år.

Sådant beslut förfaller även, om
det icke börjat verkställas innan den
underåriga fyllt aderton år eller, i
fall som avses i 25 § b), innan han
fyllt *tjuogo* år.

42 §.

Barnavårdsnämnden skall ————— föränleda annat.

Samhällsvården skall upphöra se-
nast då den omhändertagne fyller
aderton år eller, om han omhän-
dertagits enligt 29 § efter det att
han fyllt femton år, senast tre år
efter omhändertagandet.

Samhällsvården skall upphöra se-
nast då den omhändertagne fyller
aderton år eller, om han omhänder-
tagits enligt 29 § efter det att han
fyllt femton år, senast tre år efter
omhändertagandet. *Har omhänderta-
gandet skett med stöd av 25 § a), får
samhällsvården dock ej i något fall
bestå sedan den omhändertagne fyllt
tjuogo år.*

Finner nämnden ————— 25 § b).

67 §.

Elev skall ————— i fångvårdsanstalt.

Utskrivning skall ske senast när
eleven fyller *tjuogoett* år eller, om
han omhändertagits för samhälls-
vård efter det att han fyllt *aderton*
år, senast tre år efter omhänderta-
gandet.

Utskrivning skall ske senast när
eleven fyller *tjuogo* år eller, om han
omhändertagits för samhällsvård
efter det att han fyllt *sjutton* år,
senast tre år efter omhändertagan-
det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969. Äldre bestämmelser om utskriv-
ning från ungdomsvårdsskola tillämpas dock i fråga om den som omhänder-
tagits för samhällsvård före ikraftträdandet.

9) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Härigenom förordnas, att 1, 5 och 6 §§ lagen den 4 juni 1964 om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Om någon som fyllt *tjuogoett* år underlåter att efter förmåga söka försörja sig hederligt samt för ett sådant asocialt liv att uppenbar fara föreligger för allmän ordning eller säkerhet, må han intagas i arbetsanstalt enligt denna lag.

Om någon som fyllt *tjuugo* år underlåter att efter förmåga söka försörja sig hederligt samt för ett sådant asocialt liv att uppenbar fara föreligger för allmän ordning eller säkerhet, må han intagas i arbetsanstalt enligt denna lag.

5 §.

Förekommer anledning att någon, som fyllt *tjuogoett* år, för ett sådant asocialt liv som avses i 1 §, må förundersökning inledas för utredning rörande alla omständigheter av betydelse för sakens bedömande. Under förundersökningen skall i erforderlig utsträckning samråd ske med arbetsförmedling, nykterhetsnämnd, socialnämnd, barnavårdsnämnd och övervakningsnämnd.

Förekommer anledning att någon, som fyllt *tjuugo* år, för ett sådant asocialt liv som avses i 1 §, må förundersökning inledas för utredning rörande alla omständigheter av betydelse för sakens bedömande. Under förundersökningen skall i erforderlig utsträckning samråd ske med arbetsförmedling, nykterhetsnämnd, socialnämnd, barnavårdsnämnd och övervakningsnämnd.

Den som avses ————— psykiskt utvecklingsstörda.

Den som skall ————— hans inställande.

¹ Senaste lydelse av 5 § se 1967: 944.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Är någon, som fyllt *tjugoett* år, skäligen misstänkt att föra ett sådant asocialt liv som avses i 1 §, må han anhållas. Polisman äger ej med stöd av denna lag utan beslut av anhållningsmyndigheten gripa den mot vilken skäl till anhållande förekomma.

Är någon, som fyllt *tjugo* år, skäligen misstänkt att föra ett sådant asocialt liv som avses i 1 §, må han anhållas. Polisman äger ej med stöd av denna lag utan beslut av anhållningsmyndigheten gripa den mot vilken skäl till anhållande förekomma.

Föreligga sannolika ----- han häktas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

10) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff**

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 20 mars 1964 om verkställighet av bötesstraff skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 §.

Uppkommer fråga om förvandling av böter, som ådömts någon för gärning varom förmäles i 15 § andra stycket lagen om nykterhetsvård eller för sådan gärning jämte annat brott, och har den bötfällde blivit dömd för minst tre under de två senast förflutna åren begångna gärningar som nyss sagts, skall åklagaren, innan talan anhängiggöres om böternas förvandling, hos nykterhetsnämnden eller, om den bötfällde ej fyllt *tjuoett* år, hos barnavårdsnämnden göra anmälan om förhållandet. Har ej inom två månader därefter nykterhetsnämnden ansökt hos länsstyrelsen om den bötfälldes intagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller barnavårdsnämnden ansökt hos socialstyrelsen om intagning av honom för samhällsvård i ungdomsvårdsskola, skall åklagaren föra talan om böternas förvandling.

Uppkommer fråga om förvandling av böter, som ådömts någon för gärning varom förmäles i 15 § andra stycket lagen om nykterhetsvård eller för sådan gärning jämte annat brott, och har den bötfällde blivit dömd för minst tre under de två senast förflutna åren begångna gärningar som nyss sagts, skall åklagaren, innan talan anhängiggöres om böternas förvandling, hos nykterhetsnämnden eller, om den bötfällde ej fyllt *tjuo* år, hos barnavårdsnämnden göra anmälan om förhållandet. Har ej inom två månader därefter nykterhetsnämnden ansökt hos länsstyrelsen om den bötfälldes intagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller barnavårdsnämnden ansökt hos socialstyrelsen om intagning av honom för samhällsvård i ungdomsvårdsskola, skall åklagaren föra talan om böternas förvandling.

Blir på — — — — — böternas förvandling.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

11) Förslag

till

Lag

om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

Härigenom förordnas, att 51 § skollagen den 6 juni 1962 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

51 §.

Mottages i skola, som ej enligt denna lag eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseende eller inspektion, elever under 21 års ålder, äger den centrala statsmyndighet, till vars arbetsområde skolan närmast hör, inspektera skolan, om särskild anledning därtill förekommer.

Mottages i skola, som ej enligt denna lag eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseende eller inspektion, elever under 20 års ålder, äger den centrala statsmyndighet, till vars arbetsområde skolan närmast hör, inspektera skolan, om särskild anledning därtill förekommer.

Finnes vid — — — — — — — — — — fortsatt verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

12) Förslag

till

Lag**om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom förordnas, att 5 kap. 2 § rättegångsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

5 KAP.

2 §.

Tillträde till offentlig förhandling må, när rättens ordförande finner skäl därtill, vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt *tjuget* år.

Tillträde till offentlig förhandling må, när rättens ordförande finner skäl därtill, vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt *tjugu* år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

13) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård**

Härigenom förordnas, att 28 § lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

28 §.

Vid förhör inför länsstyrelsen skola förhandlingarna vara offentliga. Länsstyrelsen äger dock avvisa åhörare, som enligt vad känt är eller antagas må ej fyllt *tjuget* år. När den som ansökningen avser det begär, så ock eljest, när länsstyrelsen finner omständigheterna föranleda därtill, skall handläggningen äga rum inom stängda dörrar, därvid länsstyrelsen likväl må medgiva hans anhöriga ävensom andra, vilkas närvaro kan förväntas bliva till nytta under förhöret, att övervara detsamma.

Vid förhör inför länsstyrelsen skola förhandlingarna vara offentliga. Länsstyrelsen äger dock avvisa åhörare, som enligt vad känt är eller antagas må ej fyllt *tjugo* år. När den som ansökningen avser det begär, så ock eljest, när länsstyrelsen finner omständigheterna föranleda därtill, skall handläggningen äga rum inom stängda dörrar, därvid länsstyrelsen likväl må medgiva hans anhöriga ävensom andra, vilkas närvaro kan förväntas bliva till nytta under förhöret, att övervara detsamma.

Länsstyrelsen må ————— är närvarande.

Konsulent eller ————— vid förhöret.

Protokoll skall — — — — — förhöret förekommer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

14) Förslag

till

Lag**om ändring i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680)**

Härigenom förordnas, att 5 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

5 §.

Kloster må — — — — — Konungen föreskriver.

Ej må någon upptagas i kloster, Ej må någon upptagas i kloster,
förr än han fyllt *tjuguet*t år. förr än han fyllt *tjugo* år.

Åsidosättes vid — — — — — återkalla tillståndet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

15) Förslag

till

Förordning

om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521)

Häri genom förordnas, att 18—20 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

18 §.

Rusdrycker må ej utminuteras till den som kan antagas ej hava fyllt *tjuget*t år.

Rusdrycker må ej utminuteras till den som kan antagas ej hava fyllt *tjugu* år.

Utminutering må — — — — — förteckning (spärlista).

På spärlista — — — — — eller fylleri.

Spärlista skall — — — — — varje månad.

Om upptagande — — — — — sex månader.

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas — — — — — tillhandahållas någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som kan antagas ej hava fyllt *tjuget*t år.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som kan antagas ej hava fyllt *tjugu* år.

Föreligger beträffande — — — — — rusdrycker vägras.

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt *tjuget*t år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel eller den som enligt 18 § må vägras utminutering.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt *tjugu* år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel eller den som enligt 18 § må vägras utminutering.

¹ Senaste lydelse av 18 och 20 §§ se 1963: 221 och av 19 § se 1957: 212.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Ej må någon genom ----- av rusdrycker.

Det är ----- på utminuteringsställe.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1969.

16) Förslag

till

Förordning**om ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt**

Härigenom förordnas, att 28 § förordningen den 6 juni 1941 om arvsskatt och gåvoskatt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

28 §.

Arvs- eller ----- 6 000 kronor.

Tillfaller lott barn, styvbarn eller avkomling till avlidet barn eller styvbarn och har vid tiden för skattskyldighets inträde mottagaren av lotten ej fyllt 21 år, skall vid skattens bestämmande från lotten såsom skattefritt avräknas ett belopp av 2 000 kronor för varje helt år eller del därav, som då återstod till dess sagda ålder uppnås.

Tillfaller lott barn, styvbarn eller avkomling till avlidet barn eller styvbarn och har vid tiden för skattskyldighets inträde mottagaren av lotten ej fyllt 20 år, skall vid skattens bestämmande från lotten såsom skattefritt avräknas ett belopp av 2 000 kronor för varje helt år eller del därav, som då återstod till dess sagda ålder uppnås.

Efterlevande make ----- från skatt.

I fråga ----- tidigare tidpunkt.

Skattefri är ----- 1 000 kronor.

Vid tillämpning ----- med skyldskap.

I övrigt ----- enligt denna

T a r i f f.

För skattelott, ----- av återstoden.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1969. Har skattskyldighet inträtt dessförinnan tillämpas dock äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse av 28 § se 1967: 389.

17) Förslag

till

Förordning**om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt**

Härigenom förordnas, att 8 § förordningen den 26 juli 1947 om statlig förmögenhetsskatt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

8 §.

Har skattskyldig hemmavarande barn, som icke fyllt 21 år, skall, där-
est barnets till statlig inkomstskatt
beräknade beskattningsbara inkomst
icke uppgår till minst 100 kronor,
den skattskyldige taxeras jämväl för
barnets förmögenhet. I den skatt-
skyldiges skattepliktiga förmögenhet
inbegripes i sådant fall jämväl bar-
nets förmögenhet.

Har skattskyldig hemmavarande
barn, som icke fyllt 20 år, skall, där-
est barnets till statlig inkomstskatt
beräknade beskattningsbara inkomst
icke uppgår till minst 100 kronor,
den skattskyldige taxeras jämväl för
barnets förmögenhet. I den skatt-
skyldiges skattepliktiga förmögenhet
inbegripes i sådant fall jämväl bar-
nets förmögenhet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1969. Äldre bestämmelser till-
lämpas dock i fråga om 1969 års taxering och eftertaxering för år 1969 eller
tidigare år.

¹ Senaste lydelse av 8 § se 1955: 124.

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
10 januari 1969.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *sänkning av myndighetsåldern m. m.* och anför.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande i december 1964 tillkallade jag sakkunniga för att verkställa en översyn av förmynderskapslagstiftningen. De sakkunniga¹, förmynderskapsutredningen, bedriver sitt arbete i samråd med motsvarande finländska och norska kommittéer samt med representant för det danska justitiedepartementet.

I januari 1967 avlämnade förmynderskapsutredningen en promemoria angående myndighetsåldern och olika former av omyndighet (Stencil Ju 1967: 1). Promemorian innehöll bl. a. förslag om sänkning av myndighetsåldern från 21 till 20 år.

Efter remiss har yttranden över promemorian såvitt avser myndighetsåldern avgetts av Svea hovrätt, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, dåvarande socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, Lunds domkapitel, skolöverstyrelsen, centrala studiehjälpnämnden, länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings och Hallands län, Stockholms stads överförmyndarnämnd, familjerättskommittén, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges överförmyndare, Målsmännens riksförbund, Sveriges elevers centralorganisation, Centerns, Folkpartiets och Högerns ungdomsför-

¹ F. d. hovrättspresidenten Joël Laurin, ordf., riksdagsledamöterna Astrid Bergegren, Einar Gustafsson, Per Hilding och Bo Martinsson, kommunalrådet Gunnar Hejdeman, advokaten Magnus Lindahl och kanslichefen Tuve Lundgren; direktiv se riksdagsberättelsen 1966: Ju 60.

bund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund samt Fredrika-Bremer-förbundet. Riksåklagaren har bifogat yttranden från överåklagaren i Malmö samt länsåklagarna i Hallands och Skaraborgs län, centrala studiehjälpsnämnden yttrande från studiemedelsnämnden i Stockholm, länsstyrelsen i Jönköpings län yttranden från barnavårdsnämnderna i Jönköping, Vetlanda och Anderstorp samt socialvårdskonsulenten i fjärde distriktet och länsstyrelsen i Hallands län yttranden från drättselkammaren och socialnämnden i Halmstad samt drättselkammaren i Falkenberg.

Förmynderskapsutredningen har sedermera i april 1968 avlämnat en promemoria med förslag till följdändringar på andra rättsområden vid en sänkning av myndighetsåldern till 20 år (Stencil Ju 1968: 9).¹

Yttranden över denna promemoria såvitt avser författningsändringar som kräver riksdagens medverkan har efter remiss avgetts av Svea hovrätt, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, försäkringsdomstolen, riksförsäkringsverket, riksskattenämnden, skolöverstyrelsen, centrala studiehjälpsnämnden, länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings och Hallands län, Lunds domkapitel, 1965 års abortkommitté, kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, kapitalskatteberedningen, alkoholpolitiska utredningen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges överförmyndare, Svenska landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Målsmännens riksförbund, Centerns, Folkpartiets och Högerns ungdomsförbund samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Riksåklagaren har bifogat yttranden från överåklagaren i Malmö samt länsåklagarna i Hallands och Skaraborgs län, länsstyrelsen i Jönköpings län yttranden från drättselkammaren och barnavårdsnämnden i Jönköping samt socialvårdskonsulenten i fjärde distriktet och länsstyrelsen i Hallands län yttranden från drättselkammarna och barnavårdsnämnderna i Halmstad, Falkenberg och Varberg.

I Island har myndighetsåldern den 1 januari 1968 sänkts från 21 till 20 år. Vid möte i Köpenhamn den 18 december 1967 enades justitieministrarna i övriga nordiska länder om att föreslå motsvarande sänkning av myndighetsåldern i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Propositioner i ämnet har under hösten 1968 lagts fram i Danmark och Norge. Den finländska propositionen kan väntas under våren 1969.

I enlighet med det sagda anhåller jag att nu få ta upp frågan om sänkning av myndighetsåldern och följdändringar som kräver riksdagens medverkan. I det senare hänseendet vill jag erinra om att 1968 års riksdag som

¹ I arbetet med promemorian har utredningens samtliga ledamöter utom advokaten Magnus Lindahl deltagit.

vilande antagit förslag om sänkning av rösträttsåldern vid riksdagsval från året efter fyllda 20 år till året efter fyllda 19 år (prop. 1968: 92, KU 20, rskr 279). Som skäl för förslaget åberopade jag bl. a. den förebådade sänkningen av myndighetsåldern. I samband med behandlingen av grundlagsförslaget beslöts också om motsvarande sänkning av rösträttsåldern vid kommunala val. Jag vill vidare påpeka att riksdagen nyligen antagit förslag till sänkning av den manliga äktenskapsåldern från 21 till 18 år (prop. 1968: 136, 1LU 49, rskr 394). Rösträttsåldern och äktenskapsåldern kommer därför inte att behandlas i det följande.

Gällande rätt m. m.

Myndighetsåldern

Den som är under 21 år betecknas i föräldrabalken som underårig och är enligt 9 kap. 1 § omyndig. Den som har fyllt 21 år kan under vissa i 10 kap. 1 § angivna förutsättningar förklaras omyndig av domstol, och det finns också möjlighet att förordna att underårig skall förbli omyndig sedan han uppnått myndighetsåldern (10 kap. 2 §). Omyndig får i princip inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser av ekonomisk natur (9 kap. 1 §). Sådana åtgärder ankommer i stället på förmyndaren eller kräver i varje fall dennes samtycke. I vissa fall måste förmyndaren inhämta tillstånd från överförmyndaren eller rätten. Förmyndare för underårig är vanligen föräldrarna (11 kap. 1 §).

Under särskilda förutsättningar har omyndig viss rätt att själv sköta sina ekonomiska förhållanden. Så kan vara fallet på grund av villkor vid förvärv av egendom genom gåva eller testamente. Förmyndaren har emellertid möjlighet att ta hand om sådan egendom (9 kap. 4 §). Vidare får underårig enligt 9 kap. 3 § själv råda över vad han har förvärvat genom eget arbete efter det att han har fyllt 16 år. Detsamma gäller avkastning av sådan egendom och vad som har trätt i egendomens ställe. Också i dessa fall kan dock förmyndaren ta hand om egendomen. Vidare får den omyndige inte sätta sig i skuld med betalningsrätt i den självförtjänta egendomen. Den som är över 16 år och med vederbörligt tillstånd driver näring får däremot ingå alla rättshandlingar som faller inom området för rörelsen, alltså även åta sig förbindelser. Undantag gäller bara för vissa förfoganden över fast egendom (9 kap. 5 §).

Bland regler utanför föräldrabalken av betydelse i detta sammanhang förtjänar nämnas att underårig, som är gift, enligt 5 kap. 12 § giftermålsbalken får företa sedvanliga rättshandlingar för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran. Sådan rättshandling blir bindande både för den omyndige själv och för hans make. Domstol kan dock frånta den omyndige nämnda behörighet, om den missbrukas (5 kap. 13 §).

Har omyndig ingått avtal utan vederbörligt samtycke från förmyndaren 2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 1 saml. Nr 25*

kan motparten frånträda avtalet så länge detta inte har blivit godkänt eller behörigen fullgjort. Om motparten kände till omyndigheten och inte hade anledning att anta att den omyndige ändå var behörig att sluta avtalet, blir han dock bunden under den tid som behövs för att få avtalet godkänt (9 kap. 6 § föräldrabalken). Om ett avtal som underårige har slutit utan erforderligt samtycke inte blir gällande, skall vardera parten lämna tillbaka vad han har mottagit eller ersätta dess värde. Den underårige är emellertid i princip ersättningsskyldig bara i den mån vad han har mottagit har använts till hans skäligen underhåll eller i övrigt medfört nytta för honom (9 kap. 7 §).

Myndigheten är av betydelse inte bara för möjligheterna att företa rättshandlingar utan också i vissa andra hänseenden, bl. a. för behörigheten att inneha uppdrag av skilda slag. Sålunda kan den som är omyndig inte vara rättegångsombud (12 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken) eller konkursförvaltare (42 § andra stycket konkurslagen). Vidare gäller att stiftare av aktiebolag samt styrelseledamot, verkställande direktör, revisor och likvidator i sådant bolag måste vara myndig (4 § första stycket, 79 §, 107 § 1 mom. första stycket och 149 § första stycket lagen den 14 september 1944, nr 705, om aktiebolag). Motsvarande regler finns i lagstiftningen om bank- och försäkringsrörelse samt om ekonomiska föreningar.

Här kan vidare nämnas att den som utses till ledamot av riksdagen måste ha fyllt 23 år och vara myndig (26 och 27 §§ riksdagsordningen). I samband med det tidigare nämnda förslaget om sänkning av rösträttsåldern har 1968 års riksdag som vilande antagit ett grundlagsändringsförslag enligt vilket 23-årsgränsen slopas, medan kravet på myndighet bibehålls. Samtidigt har riksdagen beslutat om motsvarande ändringar i kommunal- och läroverklagslagstiftningen, vilka avses träda i kraft samtidigt med grundlagsändringen.

Utländska regler om omyndighet kan få betydelse för svensk del i internationella rättsförhållanden. Bestämmelser härom finns i lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption. 4 kap. i denna lag, som handlar om förmynderskap för underåriga, bygger på nationalitetsprincipen och innebär att frågan om en person är omyndig på grund av underårighet bedöms enligt lagen i det land där han är medborgare. I princip skall förmynderskap anordnas där, men i andra hand kan förmynderskap komma i fråga i det land där den underårige har sitt hemvist. Till skydd för tredje man föreskrivs i 5 § andra stycket, att rättshandling som en underårige utlänning utan behörighet har företagit här i landet likväl blir bindande för honom, om han var behörig enligt svensk lag och medkontrahenten var i god tro.

Reglerna i 1904 års lag gäller inte i förhållande till de andra nordiska länderna utan ersätts där av förordningen den 31 december 1931 (nr 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap. Förordningen bygger på en konvention den 6 februari

samma år (SÖ 1931: 19, jfr 1954: 2). De nordiska reglerna utgår från domicilprincipen och innebär i huvudsak att förmynderskap skall anordnas i hemvistlandet och att där gällande rätt skall tillämpas.

Nuvarande myndighetsålder har för män gällt alltsedan 1734 års lag och för kvinnor sedan år 1884. Också i övriga nordiska länder har myndighetsåldern sedan länge varit 21 år. Som jag nämnde inledningsvis har åldersgränsen i Island emellertid nyligen sänkts till 20 år. I andra västeuropeiska länder är myndighetsåldern 21 år utom i Schweiz, som tillämpar en 20-årsgräns. I Sovjetunionen och övriga östeuropeiska stater uppnås myndighet vid 18 års ålder.

Frågan om sänkning av myndighetsåldern för svensk del har under senare år vid flera tillfällen behandlats i riksdagen.

Vid 1962 års riksdag hemställdes i en motion (I: 289) om utredning av förutsättningarna för en sänkning av myndighetsåldern. På förslag av första lagutskottet avtog riksdagen motionen. Utskottet anförde, att det inte med fog kunde påstås att gällande regler var förknippade med några påtagliga olägenheter, och framhöll vidare, att myndighetsåldern utomlands i allmänhet var 21 år (1LU 10). Förslag om utredning rörande sänkning av myndighetsåldern väcktes på nytt i motioner till 1963 års riksdag (I: 533, II: 642 och 643). Även dessa motioner avtog. Första lagutskottet ansåg inte att det hade tillkommit sådana vägande skäl som kunde ge utskottet anledning att ändra sitt föregående år gjorda ställningstagande (1LU 18).

Vid 1964 års riksdag framställdes återigen motioner med förslag om utredning av frågan om sänkning av myndighetsåldern. I ett par av dem preciserades förslaget att avse en sänkning till 18 år (I: 342 och II: 383), medan i andra någon bestämd åldersgräns inte angavs (I: 588 och II: 547). Första lagutskottet, som avstyrkte motionerna, erinrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1LU 31) om vad som hade förekommit vid frågans tidigare behandling och hänvisade vidare till den förestående översynen av förmynderskapslagstiftningen. Motionsvis framförda förslag om sänkning av myndighetsåldern har även under åren 1965—1968 avslagits under hänvisning till förmynderskapsutredningens arbete (1LU 1965: 5, 1966: 7, 1967: 7 och 1968: 8).

Andra 21-årsgränser

Vid sidan av de regler som direkt anknyter till myndigheten finns ett stort antal bestämmelser i lag och annan författning som tillmäter 21-årsåldern rättslig betydelse. Dessa redovisas i den andra av utredningens båda promemorior. Jag skall beröra dem som har tillkommit med riksdagens medverkan.

Inom den f a m i l j e r ä t t s l i g a lagstiftningen finns flera bestämmelser

som är av intresse i detta sammanhang. Här kan först nämnas den allmänna regeln i 6 kap. 1 § föräldrabalken om att barn i äktenskap står under föräldrarnas vårdnad tills barnet har fyllt 21 år eller ingått äktenskap. I vissa fall tillkommer vårdnaden bara den ene av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare. Vårdnaden om barn utom äktenskap utövas i allmänhet av modern (6 kap. 12 §).

Vårdnaden innefattar i huvudsak omsorger om barnets personliga angelägenheter (6 kap. 2 §). Häri ingår bl. a. rätten att bestämma över barnets arbetskraft. På denna punkt gäller emellertid vissa specialregler. Enligt 6 kap. 4 § får sålunda den som har fyllt 18 år själv ingå arbetsavtal. Har han fyllt 16 år och med vårdnadshavarens samtycke tagit anställning, som ger honom möjlighet att försörja sig, kan han själv säga upp anställningen och sluta avtal om annat arbete av liknande slag. Vårdnadshavaren har emellertid alltid rätt att häva arbetsavtal som den underårige har ingått, om det anses behövt med hänsyn till barnets uppfostran eller välfärd. Är barnet över 18 år krävs dock samtycke av domstol.

I den familjerättsliga lagstiftningen finns vidare vissa särskilda bestämmelser, som nära anknyter till förmyndarskaps- och vårdnadsreglerna. Den som inte har fyllt 21 år får enligt 4 kap. 5 § andra stycket föräldrabalken inte adopteras utan föräldrars eller förmyndares samtycke. Sedan adoptivbarn har fyllt 21 år kan adoptivförhållandet enligt 10 § samma kapitel hävas, om barnet och adoptanten är ense därom. Uppdrag att vara barnavårdsman upphör enligt 8 kap. 7 § föräldrabalken normalt när barnet fyller 18 år. Om särskild anledning föreligger kan barnavårdsnämnd förlänga uppdraget, dock inte längre än till dess barnet har fyllt 21 år. I 9 kap. 1 § ärvdabalken föreskrivs att den som har fyllt 21 år får förordna om sin kvarlåtenskap genom testamente. Samma rätt tillkommer underårige som är eller har varit gift eller som efter fyllda 16 år vill förordna om egendom som han själv råder över. Enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken får den som är under 21 år och inte har varit gift tidigare inte gifta sig utan samtycke av giftoman, dvs. vanligen föräldrarna.

I anslutning till nu angivna regler kan nämnas ett par andra bestämmelser. Innan ansökan om avbrytande av havandeskap prövas bör enligt 5 § lagen den 17 juni 1938 (nr 318) i ämnet kvinnans vårdnadshavare få tillfälle att yttra sig, om det finns skäl därtill och kvinnan är under 21 år. När moderskapspenning tillkommer kvinna som är under 21 år kan enligt 3 kap. 18 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta att beloppet skall betalas ut till annan än kvinnan själv.

Reglerna om underhållsbidrag m. m. innehåller flera bestämmelser som tillmäter 21-årsgränsen betydelse. I 8 kap. 1 § ärvdabalken finns regler om underhållsbidrag ur kvarlåtenskap. Sådant bidrag skall utgå till barn efter den avlidne, vars uppfostran inte är avslutad och som inte av

sitt arv eller på annat sätt kan få medel till uppehälle och utbildning efter vad som får anses skäligt. Bidraget skall utgå som ett engångsbelopp före arv och testamente men får inte avse tid efter det att barnet har fyllt 21 år. Motsvarande bestämmelser fanns i 8 kap. 1 § lagen den 8 juni 1928 (nr 279) om arv. Det ursprungliga förslaget till denna lagregel innehöll inte någon åldersgräns, utan denna infördes under riksdagsbehandlingen på förslag av första lagutskottet (1LU 1928:21 s. 24). Eftersom någon legal underhållsplikt inte fanns mellan syskon inbördes, kunde det enligt utskottet knappast anses skäligt att de till förmån för det ännu inte uppfostrade barnet skulle vidkännas minskning i sina arvslotter även för utbildning efter uppnådd myndig ålder. Utskottet påpekade också att det främst var för tiden dessförinnan som barnet hade behov av bidrag för sin uppfostran.

Enligt lagen den 10 december 1965 (nr 723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn är lagakraftvunnet avgörande i sådan fråga gällande här i landet, om det har meddelats i stat som är ansluten till en i Haag den 15 april 1958 avslutad konvention i ämnet. Enligt 3 § gäller avgörandet dock inte i fråga om underhåll för tid efter det att den som underhållet avser har fyllt 21 år.

Enligt 21 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring har barn till avliden försäkringstagare rätt till viss livränta t. o. m. den månad då barnet fyller 19 år. Denna åldersgräns tillkom genom lag den 15 december 1967 (nr 916). Tidigare hade gränsen legat vid 16 år. Höjningen motiverades med önskemålet att uppnå samma gräns som gäller för barnpension inom tilläggs pensioneringen (2LU 1967:68 s. 56). Om barnet efter fyllda 19 år till följd av sjukdom eller annan sådan orsak är ur stånd att försörja sig, skall livränta utgå så länge anledningen till den bristande försörjningsförmågan består, dock längst t. o. m. den månad då barnet fyller 21 år. Bestämmelser av motsvarande innehåll finns i 7 § 3 mom. militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261). Lagen om yrkesskadeförsäkring innehåller också i 9 § regler om en åldersgräns vid 21 år. Paragrafen anger hur den försäkrades årliga arbetsförtjänst skall beräknas om skadan inträffar innan han har fyllt 25, 21 eller 18 år.

Även inom skattelagstiftningen finns ett par bestämmelser som tillmäter 21-årsåldern betydelse. I 28 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt (arvsskatteförordningen) föreskrivs att arvs- eller testamentslott, som tillfaller barn, styvbarn eller avkomling till avlidet barn eller styvbarn, är skattefri om dess värde inte överstiger 6 000 kr. Var mottagaren under 21 år vid tiden för skattskyldighetens inträde, skall vid skattens beräkning från lotten avräknas ett belopp av 2 000 kr. för varje helt år eller del därav som då återstod tills mottagaren skulle fylla 21 år. Denna regel kom till genom ändring den 21 november 1958 (nr 562) i arvsskatteförordningen. Dessförinnan var beloppet 1 000 kr. och ålders-

gränsen 18 år. Som motiv för skattefriheten återopades det samhälleliga intresset av att underårigs arvs- eller testamentslott förbehölls honom för hans uppfostran och utbildning (prop. 1941:192 s. 130).

Enligt 8 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt skall skattskyldig med hemmavarande barn under 21 år taxeras även för barnets förmögenhet, om barnets till statlig inkomstskatt beräknade beskattningsbara inkomst inte uppgår till minst 100 kr.

Vad härefter beträffar det straffrättsliga området kan till en början nämnas vissa av bestämmelserna om sedlighetsbrott i 6 kap. brottsbalken. Om någon har könsligt umgänge med annan av samma kön, som är under 21 år och står under hans tillsyn vid skola, anstalt eller annan inrättning eller i övrigt står under hans vård eller lydnad, skall gärningsmannen enligt 6 kap. 4 § straffas för otukt med ungdom. Detsamma gäller när sådant könsumgänge i annat fall sker under utnyttjande av den underåriges beroende ställning. Enligt 8 § skall den som genom att utlova eller lämna ersättning skaffar sig eller försöker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med annan av samma kön som är under 21 år dömas för förförelse av ungdom. I fråga om gärningar av nu nämnt slag som riktas mot person av motsatt kön upphör straffbarheten vid 18 års ålder. I 6 kap. 7 § straffbeläggs som koppleri att vanemässigt eller för att bereda sig vinning främja eller utnyttja annans otuktiga levnadssätt samt att förleda den som är under 21 år till sådant levnadssätt.

Brottsbalken innehåller vidare särskilda regler om val av påföljd för unga lagöverträdare. Enligt 26 kap. 4 § andra stycket får den som är mellan 18 och 21 år dömas till fängelse bara när detta påkallas främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse av annan anledning bedöms som lämpligare än annan påföljd. Den mera långvariga frihetsberövande påföljd som i första hand är avsedd att användas för denna åldersgrupp är ungdomsfängelse. Enligt 29 kap. 1 § kan ungdomsfängelse ådömas den som är mellan 18 och 21 år, om sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse anses lämplig för honom. Även den som är mellan 21 och 23 år kan dömas till ungdomsfängelse, men härför krävs att denna påföljd finnes vara uppenbart lämpligare än annan påföljd.

Lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt innehåller i 68 § 4) och 71 § vissa särbestämmelser som begränsar möjligheterna att tillgripa inneslutning i enrum som disciplinär åtgärd mot omhändertagen under 21 år.

I lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns vissa föreskrifter om handläggningen av brottmål mot sådana personer. Brottmål mot den som är under 21 år skall, när på brottet kan följa svårare straff än böter, om möjligt utsättas till handläggning i sådan ordning att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet. Domstolen kan förordna om handläggning inom stängda dörrar, om förhand-

lingens offentlighet är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet den unge kan antas bli föremål för (8 §). Den som är under 21 år får inte dömas till fängelse, skyddstillsyn eller ungdomsfängelse utan att vårdnadshavaren har hörts i målet, om detta lämpligen kan ske. Även personundersökare skall höras när det finns skäl därtill (9 §). Om det finns anledning att döma till annan påföljd än böter bör för tjänstgöring i nämnden anlitas företrädesvis nämndemän som har insikt och erfarenhet beträffande vård och fostran av barn och ungdom (10 §). Offentlig försvarare skall förordnas om det inte är uppenbart obehövt (11 §). Mål mot den som är under 21 år skall alltid behandlas skyndsamt (12 §).

Ett visst samband med de straffrättsliga reglerna har bestämmelserna i barnavårdslagstiftningen. Förutsättningarna för att barnavårdsnämnd skall kunna ingripa med åtgärder mot en person anges i 25 § lagen den 29 april 1960 (nr 97) om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslagen). I denna paragraf föreskrivs under a, att nämnden skall ingripa, om någon som är under 18 år misshandlas i hemmet eller i övrigt behandlas på sådant sätt där att hans kroppsliga eller själsliga hälsa utsätts för fara eller om hans utveckling äventyras på grund av föräldrarnas eller annan fostrares olämplighet eller bristande förmåga att fostra honom. Vidare föreskrivs under b, att nämnden skall ingripa, om någon som inte har fyllt 21 år på grund av brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga försörja sig på ärligt sätt, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida. De åtgärder som kan komma i fråga är dels s. k. förebyggande åtgärder, dels omhändertagande för samhällsvård. Förebyggande åtgärder består av hjälpåtgärder, förmaning och varning, föreskrifter rörande den underåriges levnadsförhållanden samt övervakning (26 §). Föreskrift kan riktas till den underåriga själv, hans föräldrar eller annan fostrare. Föreskrifter och övervakning upphör att gälla senast när den unge fyller 21 år (27 och 28 §§). Den som omhändertas för samhällsvård placeras i enskilt hem eller i lämplig anstalt. Har omhändertagandet skett enligt 25 § b kan placering i ungdomsvårdsskola komma i fråga (36 §). Beslut om omhändertagande förfaller enligt 32 § om det inte har börjat verkställas innan den underåriga har fyllt 18 år eller, i fall som avses i 25 § b, 21 år. Samhällsvården upphör senast när den omhändertagne fyller 18 år eller, om han har omhändertagits efter fyllda 15 år, senast tre år efter omhändertagandet (42 §). Är den omhändertagne placerad i ungdomsvårdsskola gäller dock vissa särskilda regler (45 §). Elev i ungdomsvårdsskola skall sålunda skrivas ut från skolan senast när han fyller 21 år eller, om han har omhändertagits för samhällsvård efter fyllda 18 år, senast tre år efter omhändertagandet (67 §). Beslut om utskrivning innebär att samhällsvården upphör. Om den tid som samhällsvården får pågå enligt 42 § inte har gått till ända

vid utskrivningen, kan dock i samband därmed förordnas att samhällsvården skall bestå (68 §).

Under förarbetena till gällande barnavårdslag avvisade barnavårdskommittén tanken att möjliggöra ingripande från barnavårdsnämnd mot den som hade uppnått myndig ålder. Det var enligt kommitténs mening inte någon uppgift för samhällets barn- och ungdomsvård att ta sig an och försöka tillrättaföra myndigblivna personer som hade hemfallit åt asocialt leverne (SOU 1956: 61 s. 114). Kommitténs inställning överensstämde med den ståndpunkt som intogs vid behandlingen av ett av 1948 års lösdriveriutredning framlagt förslag om utvidgning av möjligheterna till ingripande enligt barnavårdslagen (prop. 1950: 90 s. 48).

I detta sammanhang kan också nämnas att åklagare i vissa fall skall göra anmälan hos barnavårdsnämnd innan han väcker talan om förvandling av böter som har ådömts någon som är under 21 år för fylleri och liknande brott (12 § första stycket lagen den 20 mars 1964, nr 168, om verkställighet av bötesstraff).

Lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder mot samhällsfarlig asocialitet är tillämplig bara på personer som fyllt 21 år. Vid lagens tillkomst förutsattes att barnavårdslagen liksom dittills skulle gälla för asociala personer under nämnda ålder (prop. 1964: 128 s. 95).

Inom utbildningsområdet finns några bestämmelser som är av intresse i detta sammanhang. I 51 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) föreskrivs att central statsmyndighet får inspektera och i vissa fall förbjuda verksamhet vid skola, som hör till dess arbetsområde och mottar elever under 21 år men inte enligt skollagen eller särskild föreskrift står under statlig myndighets inseende eller inspektion. Enligt 24 § lagen den 15 december 1967 (nr 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda är sådan person särskolpliktig, om han kan tillgodogöra sig undervisning men inte är i stånd att följa undervisningen inom det allmänna skolväsendet. Särskolplikten består så länge eleven behöver undervisning, dock längst t. o. m. vårterminen det år då han fyller 21 år. Om synnerliga skäl föreligger kan den förlängas ytterligare två år. Som motiv för dessa bestämmelser åberopades vid lagens tillkomst de utvecklingshämmades försenade mognad och den längre utbildning som de ofta behövde (SOU 1966: 9 s. 130).

Statligt studiestöd utgår i två olika former, som studiemedel eller som studiehjälp. Regler om studiemedel finns i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401) och regler om studiehjälp i studiehjälpsreglementet samma dag (nr 402). Studiemedel utgår för studier på eftergymnasial nivå, medan studiehjälp är avsedd för studier vid gymnasium, yrkesskola, fackskola, folkhögskola o. d.

Studiemedel utgår i princip med 70 % av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. För första läsåret beviljas sådana medel utan särskild prövning av sökandens studielämplighet, men för rätt att i fortsättningen

uppbära dem krävs i princip att den studerande kan påvisa vissa studieresultat. Rätten till studiemedel kan påverkas av att den studerande eller hans make har egen inkomst och förmögenhet, men däremot tas inte någon hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Viss del av studiemedlen utgör bidrag, medan återstoden skall återbetalas. Detta belopp löper i princip utan ränta men är indexreglerat genom anknytning till basbeloppet. Återbetalning skall ske genom årliga avgifter, vilka är maximerade med hänsyn till den återbetalningsskyldiges ekonomiska förhållanden.

Bestämmelserna om studiehjälp är olika utformade beroende på om eleven har börjat studierna före det år då han fyller 21 år eller senare. I det förra fallet utgår enligt 4 § studiehjälpsreglementet dels studiebidrag (75 kr. i månaden), dels tillägg till sådant bidrag, dels ock studielån. Till äldre studerande utgår förhöjt studiebidrag (175 kr. i månaden) samt studielån. Rätten till vissa tillägg och till studielån är beroende av den studerandes ekonomi. I fråga om studerande inom den yngre gruppen tas vid prövningen hänsyn även till föräldrarnas eller makes ekonomiska förhållanden (12 och 20 §§). Med föräldrar avses enligt 26 § bl. a. fader och moder som har vårdnaden eller, i fråga om studerande som har fyllt 21 år, senast haft vårdnaden om den studerande.

Centrala studiehjälpsnämnden har i framställning till Kungl. Maj:t den 25 januari 1968 föreslagit ändrade regler i fråga om gränsdragningen mellan äldre och yngre elever i studiehjälpsystemet. Nämnden förordar övergång till en strikt åldersgräns så att alla elever, som under det kalenderår läsåret eller kurstiden börjar fyller 21 år eller mera, oberoende av när studierna påbörjades skall betraktas som äldre elever och alltså få studiehjälp utan hänsyn till föräldrarnas ekonomi. 1968 års studiemedelsutredning har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 november 1968 anslutit sig till nämndens ståndpunkt och lagt fram de förslag till ändringar i 4 § studiehjälpsreglementet som föranleds därav. I skrivelsen anför utredningen vidare att starka skäl talar för att åldersgränsen i paragrafen anpassas till en sänkt myndighetsålder.

Inom trafiklagstiftningen finns några bestämmelser med anknytning till 21-årsåldern. Enligt 30 § 1 mom. vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) fordras för att övningskörning skall få äga rum bl. a. att körningen sker under uppsikt av person, som har fyllt 21 år och sedan minst tre år har körkort för sådant fordon som övningskörningen avser. För att en person skall kunna godkännas som föreståndare, lärare eller instruktör vid trafikskola krävs enligt 36 § 3 mom. att han har uppnått 21 års ålder. Samma ålderskrav uppställs i 27 § 3 mom. förordningen den 25 oktober 1940 (nr 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. för rätt att få trafik kort. Enligt 32 § 6 mom. samma förordning får den som är under 21 år inte föra tyngre lastbil eller buss.

Riksdagen har år 1967 godkänt vissa av Kungl. Maj:t redovisade rikt-
2* — *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 1 saml. Nr 25*

linjer för en reform av reglerna om körkort (prop. 1967: 55, 3LU 31, rskr 209). Reformen innebär att det införs fem skilda slag av körkort, avsedda för olika typer av fordon. Minimialdern för körkort växlar mellan de olika typerna. Den högsta åldersgränsen gäller buss och är 21 år. Vissa körkort skall utan särskild prövning ge rätt att föra fordonet i yrkesmässig trafik. I andra fall krävs en kompletterande prövning. Dessa regler skall ersätta bl. a. de nuvarande bestämmelserna om trafik kort i förordningen om yrkesmässig trafik. Beslut om när reformen skall genomföras kommer att fattas först sedan den år 1967 tillsatta körkortsutredningen (riksdagsberättelsen 1968: K 54) har slutfört sitt arbete.

I r u s d r y c k s f ö r s ä l j n i n g s f ö r o r d n i n g e n den 26 maj 1954 (nr 521) föreskrivs att rusdrycker inte får utminuterats till den som kan antas inte ha fyllt 21 år (18 § första stycket), att sådana drycker inte får köpas genom ombud som kan antas vara under denna ålder (19 § andra stycket) samt att det är förbjudet att tillhandagå person som kan antas vara under denna ålder med anskaffande av rusdrycker (20 § första stycket).

Vid förordningens tillkomst framhöll föredragande departementschefen (prop. 1954: 151 s. 307), att de problem som sammanhänger med ungdomens alkoholvanor i första hand borde angripas med andra medel än begränsningar i inköpsrätten. Om det förbehölls åt de äldre att köpa sprit, syntes däri ligga en särskild anledning för de unga att betrakta spriten som något eftersträvt. Det torde därför vara olyckligt att ha en särskild högre myndighetsålder för spritinköp. En sådan skulle f. ö. inte stämma överens med den större självständighet som kommit ungdomen till del i andra hänseenden.

Vad angår övriga bestämmelser, som tillmäter 21-årsgränsen betydelse, kan först nämnas 3 § lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap. Enligt detta lagrum kan utlänning, som är född i Sverige och oavbrutet har haft sitt hemvist här, bli svensk medborgare genom anmälan hos länsstyrelsen efter det att han fyllt 21 men innan han fyller 23 år. Den lägre åldersgränsen valdes för att begränsa antalet fall av dubbelt medborgarskap. I åtskilliga länder gällde nämligen att förvärv av utländskt medborgarskap genom anmälan inte medförde förlust av tidigare medborgarskap, när anmälan gjorts före 21 års ålder (prop. 1950: 217 s. 30). I sammanhanget kan nämnas att den som är statslös eller som visar att han skulle förlora sitt utländska medborgarskap om han blev svensk medborgare kan göra anmälan enligt 3 § redan vid fyllda 18 år.

Enligt 5 kap. 2 § rättegångsbalken kan den som är eller får antas vara under 21 år vägras tillträde till offentlig domstolsförhandling. Motsvarande gäller vid förhör i ärende angående tvångsintagning på alkoholistanstalt (28 § lagen den 27 juli 1954, nr 579, om nykterhetsvård).

Enligt 2 § förordningen den 5 juni 1959 (nr 312) om förbud mot innehav av vissa stiletter m. m. får springstilet och springkniv inte förvärfas eller

innehas av den som är under 21 år och inte heller överlåtas eller upplåtas till sådan person. Vid förordningens tillkomst berördes frågan om totalförbud mot innehav av nämnda vapen. En sådan ordning skulle emellertid kräva ytterligare utredning. Frågan ställdes därför på framtiden (prop. 1959: 158 s. 16).

Religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680) innehåller i 5 § andra stycket en bestämmelse om att ingen får upptas i kloster förrän han har fyllt 21 år.

Utredningen

Myndighetsåldern

Utredningen framhåller till en början att myndighetsåldern måste bestämmas efter en avvägning mellan å ena sidan behovet av att skydda de unga mot att deras bristande erfarenhet utnyttjas till skada för dem själva och å andra sidan önskemålet om att den tidpunkt då en person får full rättslig handlingsförmåga inte skjuts upp i onödan. Som skäl för att sänka myndighetsåldern har i olika sammanhang åberopats att den biologiska och sociala mognaden hos barn numera inträder tidigare än förut. Utredningen vitsordar detta såvilt gäller den biologiska mognaden men är mera tveksam i fråga om den sociala. Det är vidare inte givet att en tidigare biologisk och social mognad medför ökad insikt i ekonomiska angelägenheter. Utredningen ser ingen möjlighet att åstadkomma någon på objektiva fakta grundad undersökning av denna fråga.

Utredningen påpekar att de unga numera frigör sig från föräldrarnas ekonomi tidigare än förut. En orsak härtill är att de omedelbart efter avslutad skolgång ofta kan få väl avlönade arbeten. Härigenom får de tidigt vänja sig vid att handskas med pengar i en omfattning som inte var tänkbar förr i tiden. Många av dem som fortsätter sin utbildning efter den obligatoriska skolgångens slut gör detta vid företag och får lön under utbildningstiden. De som bedriver studier vid universitet och andra fristående utbildningsanstalter har genom det nya studiesociala systemet fått vidgade möjligheter att finansiera sina studier själva. Detta har bl. a. inneburit att de fått sätta sig in i skuldsättningens problem. Vidare har den ofta intensiva debatten i privatekonomiska och samhällsekonomiska frågor bidragit till att öka ungdomens intresse för och förtrogenhet med sådana frågor.

En sänkning av myndighetsåldern skulle främst få betydelse för möjligheterna att fritt köpa på kredit och ta upp lån. Bl. a. skulle förfarandet vid finansieringen av högre studier förenklas. Vidare skulle det bli lättare för dem som gifter sig tidigt att anskaffa kapitalvaror och varaktiga konsumtionsvaror för familjens behov. Antalet unga äktenskap har ökat under senare år, bl. a. som följd av de ändrade ekonomiska förutsättningarna. När det gäller statliga studielån och bostättningslån utgör prövningen för erhål-

lande av lån och återbetalningsreglernas konstruktion en garanti mot betungande skuldsättning. Vad gäller andra än statliga lån för dessa ändamål innebär lånemarknadens konstruktion en viss spärr mot onödig eller betungande skuldsättning.

Beträffande annan skuldsättning, särskilt sådan som sker för inköp av konsumtionsvaror, har i skilda sammanhang betonats att ungdomen i dag i större utsträckning än tidigare bearbetas av en intensiv propaganda och reklam, som det fordras en hög grad av mognad för att motstå. Utredningen finner denna synpunkt beaktansvärd men påpekar samtidigt att de unga, som fr. o. m. 16 års ålder fritt disponerar över sin arbetsförtjänst, kan antas ha fått en viss erfarenhet i dessa avseenden redan innan de uppnår myndig ålder. I den allmänna diskussionen har framför allt avbetalningsköp och andra kreditköp skjutits i förgrunden. Därvid har framhållits att den köpare som ingått ett avtal av obetänksamhet inte har någon möjlighet att frånträda detta. Denna olägenhet drabbar emellertid alla köpare, och frågan bör därför lösas genom ändring av reglerna om ingående av kreditavtal. Däremot bör bedömningen av om myndighetsåldern skall sänkas inte påverkas härav. Risker för onödig och betungande skuldsättning ger visserligen anledning till försiktighet vid frågans bedömning men utgör inte något avgörande skäl mot en sänkning av myndighetsåldern.

För den begränsade grupp av unga som har fått egendom av större värde genom arv, gåva eller testamente skulle en sänkning av myndighetsåldern innebära att de kan tillträda sin förmögenhet tidigare. Helt allmänt kan sägas att det fordras ett större mått av erfarenhet och omdöme för att sköta en betydande förmögenhet än ett mindre kapital. En sänkning av myndighetsåldern kan enligt utredningen leda till att förmyndare för förmögna myndlingar i ökad utsträckning försöker utverka beslut av domstol att omyndigheten skall bestå efter uppnådd myndighetsålder. Redan nu är det vanligt att den som skänker en gåva till en omyndig föreskriver att denne inte får förvalta gåvan själv förrän viss tid efter myndighetsålderns inträde, t. ex. vid 25 års ålder.

Utredningen behandlar ganska utförligt frågan om betydelsen av att myndighetsåldern i Sverige överensstämmer med vad som gäller i andra länder. Eftersom nationalitetsprincipen tillämpas i förhållande till länder utom Norden, skulle en sänkning av myndighetsåldern i Sverige inte påverka här bosatta personer som tillhör sådana länder. Skulle Sverige gå över till att tillämpa domicilprincipen kunde emellertid komplikationer uppstå.

För svensk medborgare i utlandet gäller svensk rätts regler om myndighet. En svensk med hemvist i ett land som tillämpar domicilprincipen kan dock komma att behandlas enligt det landets lag. Om den svenska myndighetsåldern är lägre än den utländska kan detta innebära att en person som är myndig enligt svensk rätt likväl betraktas som omyndig i det land

där han vistas. Även länder som tillämpar nationalitetsprincipen kan på grund av hänsyn till ordre public tänkas vägra att beakta en svensk myndighetsålder som väsentligt understiger den i landet gällande. Skiljaktiga regler om myndighetsålder kan vidare leda till att förvärvad myndighet går förlorad vid byte av nationalitet. De nu anförda synpunkterna talar enligt utredningens mening för att frågan om sänkning av myndighetsåldern bör behandlas varsamt.

I förhållandet mellan de nordiska länderna tillämpas enligt 1931 års konvention och förordning domicilprincipen. Anledningen härtill är den nära överensstämmelse som råder mellan dessa länders lagstiftning. Om den svenska myndighetsåldern sänks utan att motsvarande ändring genomförs i övriga nordiska länder skulle det krävas en särskild bestämmelse av innebörd att svensk medborgare som har uppnått myndig ålder enligt svensk rätt och därefter bosätter sig i annat land inte förlorar sin myndighet på grund av att han är underårig enligt lagen i det landet. Myndigheten får nämligen anses vara en rättighet som, när den väl har förvärvats, inte kan förloras utan att förutsättningarna för omyndighetsförklaring föreligger. Att på detta sätt ge svenska medborgare en särställning torde inte vara önskvärt. En svensk myndighetsålder som avviker från de andra nordiska ländernas skulle också stämma dåligt med strävandena mot ökad nordisk gemenskap på olika områden. Utredningen bedömer en sådan konsekvens som synnerligen olycklig. Hänsynen till nordiskt lagsamarbete och nordisk samhörighet över huvud taget kräver att myndighetsåldern är lika i de nordiska länderna.

Sammanfattningsvis säger sig utredningen ha kommit till den uppfattningen att en sänkning av myndighetsåldern är väl motiverad men att reformen bör göras med viss varsamhet. Utredningen föreslår därför att myndighetsåldern sänks med ett år till 20 år. En sådan reform bör kunna vinna anslutning i alla de nordiska länderna.

En av utredningens ledamöter, advokaten Magnus Lindahl, reserverar sig mot förslaget att sänka myndighetsåldern och förordar att gällande regler bibehålls. Dessa har enligt reservanten inte visats vara förknippade med några olägenheter. De överensstämmer med vad som gäller i större delen av Västeuropa och Förenta staterna. Med hänsyn till den ökande bosättningen av svenskar utomlands och av utlänningar i Sverige måste det vara önskvärt att största möjliga likformighet föreligger mellan myndighetsåldern i vårt land och i andra länder. En sänkning till 20 år skulle vidare försvaga det skydd de unga nu har mot att deras bristande erfarenheter utnyttjas till skada för dem särskilt i samband med kreditköp och lån. Ungdomen kan inte anses bättre skickad att bedöma innebörden av en skuldsättning nu än för några decennier sedan. Härtill kommer att ungdomen i dag utgör en köpkraftskategori som är föremål för särskild bearbetning från handelns sida, innebärande rikliga tillfällen att genom skuldsättning tillgodose

olika behov. En tidig skuldsättning medför allvarlig risk för att gäldenären under lång tid får kämpa med dålig ekonomi. Det är därför enligt reservantens mening angeläget att 20-åringarna får behålla det skydd som gällande regler ger dem.

Andra 21-årsgränser

I sin andra promemoria anför utredningen som allmän utgångspunkt, att en sänkning av myndighetsåldern till 20 år i regel bör medföra motsvarande sänkningar på andra områden. Somliga 21-årsgränser har emellertid bestämts efter helt andra hänsyn än dem som har varit avgörande för myndighetens inträde. Utredningen har därför på vissa punkter stannat för att inte föreslå någon ändring av gällande regler.

Bestämmelserna i den familjerättsliga lagstiftningen om vårdnaden, samtycke till adoption, hävande av adoptivförhållande, barnavårdsmannauppdrag, rätt att göra testamente och samtycke till äktenskap bör enligt utredningen följa myndighetsåldern om denna sänks. Detsamma bör gälla föreskrifterna om yttrande från vårdnadshavare i abortärenden samt om utbetalning av moderskapspenning enligt lagen om allmän försäkring.

Som en naturlig konsekvens av en sänkt myndighetsålder bör också åldersgränsen i 8 kap. 1 § ärvdabalken för underhållsbidrag ur kvarlåtenskap nedsättas.

Den 21-årsgräns som finns i lagen om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn grundar sig på bestämmelser i en konvention som Sverige har anslutit sig till. Regeln kan inte ändras så länge konventionen gäller för svensk del. Utredningen anser sig därför nu inte böra föreslå någon ändring i nämnda lag.

Den övre åldersgränsen för livränta till efterlevande barn enligt lagen om yrkesskadeförsäkring och militärsättningsförordningen bör naturligen anpassas till en sänkt myndighetsålder. Eftersom livränta alltid skall utgå till 19 år innebär detta förslag att möjligheten till förlängning kommer att avse bara ett år. Med hänsyn härtill antyder utredningen att 19-årsgränsen skulle kunna höjas till 20 år. Någon anledning att ändra reglerna om beräkning av årlig arbetsförtjänst i 9 § lagen om yrkesskadeförsäkring föreligger enligt utredningens mening inte.

Vad härefter angår skattelagstiftningen kan bestämmelsen i 28 § arvsskatteförordningen om viss skattefrihet för barn under 21 år jämföras med bestämmelsen i 8 kap. 1 § ärvdabalken om barns rätt till underhåll ur avlidens kvarlåtenskap. I det senare lagrummet belingas emellertid 21-årsgränsen av hänsyn till äldre syskons rätt till arv, medan åldersgränsen i arvsskatteförordningen har bestämts med hänsyn till statens skatteintresse. Det är därför inte nödvändigt att ändra båda bestämmelserna på samma sätt. Utredningen förutsätter dock att också regeln

i arvsskatteförordningen får följa myndighetsåldern. Regeln i 8 § förordningen om statlig förmögenhetsskatt angående beskattning av hemmavarande barns förmögenhet bygger på att barn efter uppnådd myndig ålder själv får förvalta sin förmögenhet och förfoga över avkastningen. Det synes klart att bestämmelsen bör anpassas till en sänkt myndighetsålder.

I fråga om de straffrättsliga bestämmelser om sedlighetsbrott som innehåller en 21-årsgräns tar utredningen inte bestämd ståndpunkt. Utredningen anser det tveksamt om en sänkning av myndighetsåldern bör föranleda ändring i dessa bestämmelser. Möjligen kan det vara skäl att sänka 21-årsgränserna i 6 kap. 4 och 8 §§, som avser att skydda ungdom mot homosexuell otukt och förförelse. Däremot torde det enligt utredningen finnas mindre anledning att ändra bestämmelsen om koppleri i 7 §. Denna syftar nämligen inte bara till att skydda unga mot att bli sexuellt unyttjade utan också till att underlätta ingripande mot sutenörer och andra som förleder unga till prostitution.

Beträffande reglerna i brottsbalken om påföljder för unga lagöverträdare framhåller utredningen, att de är flexibla och grundar sig främst på kriminalpolitiska överväganden. Uppfattningen om en genomsnittlig mognad och utveckling hos ungdomen inverkar bara i andra hand. Utredningen anser det därför naturligt att en sänkning av myndighetsåldern inte skall påverka ifrågavarande åldersgränser. Detsamma gäller reglerna i lagen om behandling i fångvårdsanstalt. De särskilda regler om handläggning av brottmål som finns i 1964 års lag om unga lagöverträdare bör däremot anpassas till en sänkt myndighetsålder.

Utredningen anser det i och för sig önskvärt att myndighetsåldern även i fortsättningen utgör övre gräns för tillämpningen av barnavårdslagen. Det är från principiella synpunkter betänkligt att medge ingripande enligt nämnda lag mot myndiga personer. Emellertid måste man också inom detta område ta tillbörlig hänsyn till kriminalpolitiska överväganden.

Med utgångspunkt i dessa allmänna uttalanden framhåller utredningen att ingripande enligt 25 § a barnavårdslagen grundas på vårdnadshavarens olämplighet som fostrare och inte på misskötsamhet hos den underårige. Eftersom vårdnaden föreslås skola upphöra när den unge fyller 20 år, bör samhällsvård, övervakning eller lydnadsföreskrifter, som har beslutats med stöd av 25 § a, upphöra senast när den unge uppnår nämnda ålder.

I fråga om ingripande enligt 25 § b är läget enligt utredningen däremot ett annat. Denna föreskrift förutsätter för sin tillämplighet misskötsamhet från den underåriges sida, exempelvis genom missbruk av rusdrycker eller narkotika. Särskilt för behandling av alkohol- och narkotikamissbrukare i 20-årsåldern anser utredningen att barnavårdsanstalterna erbjuder den bästa vårdformen. Ungdomsvårdsskoleorganisationen är sålunda mer differentierad för detta klientel än kriminal- eller nykterhetsvården och har

dessutom större resurser. Både från rehabiliteringssynpunkt och av hänsyn till samhällsskyddet synes det därför vara värdefullt att barnavårdsnämnden även efter en sänkning av myndighetsåldern kan ingripa enligt 25 § b barnavårdslagen mot den som har fyllt 20 år. Utredningen föreslår därför att åldersgränsen i nämnda lagrum och därtill anknutna bestämmelser får stå kvar oförändrad. Eftersom barnavårdslagen utgår från att åtgärder enligt lagen kan komma i fråga bara mot underåriga, dvs. omyndiga, kräver förslaget emellertid ett flertal redaktionella jämkningar i andra paragrafer.

Med den ståndpunkt utredningen intagit i fråga om åldersgränsen i 25 § b barnavårdslagen bör 21-årsgränsen i 12 § lagen om verkställighet av bötesstraff lämnas orubbad. Detsamma gäller lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet.

Vad angår lagstiftningen på utbildningsområdet föreslår utredningen att åldersgränsen i 51 § skollagen om inspektion av vissa skolor m. m. sänks till 20 år vid en motsvarande sänkning av myndighetsåldern. Utredningen erinrar om att den förlängda skolplikten, som gäller enligt lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, beror på dessa elevers försenade mognad och angelägenheten av att ge dem så god yrkesutbildning som möjligt. Med hänsyn härtill bör 21-årsgränsen i nämnda lag stå kvar. En sänkning av åldersgränsen skulle f.ö. antagligen bara leda till att den möjlighet som nu finns att ytterligare förlänga skolplikten utnyttjades i ökad utsträckning. I fråga om reglerna för studiehjälp, som nu är olika beroende på om studierna har påbörjats före eller efter 21 års ålder, anser utredningen en anpassning till en sänkt myndighetsålder vara naturlig. Om centrala studiehjälpsnämndens förslag om en strikt åldersgräns genomförs, bör också denna gräns sammanfalla med myndighetsåldern.

De 21-årsgränser, som finns i trafiklagstiftningen, har tillkommit främst med hänsyn till kravet på trafiksäkerhet. På grund härav och då hithörande frågor f. n. är föremål för undersökning föreslår utredningen ingen ändring i bestämmelserna.

Under hänvisning till uttalanden vid tillkomsten av rusdrycksförsäljningsförordningen förordar utredningen att nuvarande samordning mellan förordningens minimiålder för inköp av rusdrycker och myndighetsåldern får bestå.

I fråga om övriga bestämmelser av betydelse i förevarande sammanhang erinrar utredningen om att åldersgränsen 21 år i 3 § medborgarskapslagen bestämts främst för att förebygga dubbelt medborgarskap. Detta skäl äger alltså giltighet. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen får stå kvar oförändrad.

Utredningen förordar att föreskrifterna i rättegångsbalken och lagen om

nykterhetsvård angående tillträde till offentlig förhandling anpassas till en sänkt myndighetsålder.

Förbudet för den som är under 21 år att inneha springstilett eller springkniv torde enligt utredningen lika litet som ett totalförbud kunna betraktas som något större intrång i ett mera beaktansvärt intresse. Med hänsyn härtill kan väl anses att en sänkning av myndighetsåldern till 20 år inte nödvändigtvis behöver medföra att åldersgränsen här sänks på motsvarande sätt. Utredningen anser dock att det inte föreligger särskilda skäl att avstå från en sådan sänkning och föreslår därför att den genomförs.

Eftersom inträdet av full myndighet bör omfatta även frihet för individen att själv ta ståndpunkt i religiösa angelägenheter bör religionsfrihetslagens åldersgräns för rätt att träda i kloster anpassas till en sänkt myndighetsålder.

Remissyttrandena

Myndighetsåldern

Förslaget om sänkning av myndighetsåldern till 20 år tillstyrks eller godtas av bl. a. *Svea hovrätt, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, Lunds domkapitel, centrala studiehjälpsnämnden, länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings och Hallands län, Stockholms stads överförmyndarnämnd, familjerättskommittén, Svenska sparbanksföreningen, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges överförmyndare, Fredrika-Bremer-förbundet och en minoritet inom socialstyrelsen*. Många av dessa remissinstanser förutsätter att myndighetsåldern sänks också i övriga nordiska länder.

I några yttranden framförs tanken på en längre gående sänkning av myndighetsåldern än utredningen har föreslagit. *Centerns, Folkpartiets och Högerens ungdomsförbund* förordar sålunda att myndighetsåldern bestäms till 18 år. Även *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser att en sänkning av myndighetsåldern under 20 år bör övervägas. Förbundet erinrar om att det i sitt allmänna handlingsprogram kräver bl. a. att myndighetsåldern sänks till 18 år.

Utredningens förslag avstyrks av *socialstyrelsen (majoriteten), medicinalstyrelsen, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund* och *Sveriges advokatsamfund*.

Några remissinstanser, nämligen *skolöverstyrelsen, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Målsmännens riksförbund* och *Sveriges elevers centralorganisation*, tar inte bestämd ställning till förslaget.

Flera av de remissinstanser som förklarar sig kunna godta utredningens förslag utvecklar inte närmare skälen för denna ståndpunkt. Vissa, däribland *länsstyrelsen i Uppsala län, Stockholms stads överförmyndar-*

nämnd och Svenska sparbanksföreningen, ansluter sig uttryckligen till utredningens allmänna motivering. Länsstyrelsen i Jönköpings län förklarar sig i likhet med utredningen anse ett i förhållande till gällande rätt tidigare inträde av fullständig civilrättslig handlingsförmåga väl motiverat. Samhällsutvecklingen har medfört en alltmer självständig ställning för ungdomen. De ungas ekonomiska köpkraft har påtagligt förstärkts. Deras förtrogenhet med och intresse för ekonomiska problem är i växande. På grund härav synes den befarade negativa verkan av en sänkt myndighetsålder för den underåriges ställning i ekonomiskt avseende inte böra tillmätas avgörande betydelse. Antydda verkan utgör emellertid ett skäl att stanna för en måttlig sänkning av myndighetsåldern. Den av utredningen föreslagna sänkningen till 20 år finner länsstyrelsen lämplig. Socialstyrelsens minoritet påpekar att de omyndiga redan nu får förvalta sina arbetsinkomster själva och att bara en mycket begränsad del av ungdomen har egendom som förvärvats på annat sätt. Denna ungdom har i regel goda möjligheter att få råd och hjälp med förvaltningen. Behovet av skydd mot skuldsättning bedöms som ringa. Det skydd som till äventyrs kan vara påkallat bör skapas genom att reglerna för ingående av kreditavtal ändras.

Flera remissinstanser uttalar — utan att likväl vilja motsätta sig förslaget — viss tveksamhet rörande lämpligheten och behovet av den föreslagna reformen. Svea hovrätt säger sig finna de av utredningen anförda skälen för en sänkning av myndighetsåldern i och för sig beaktansvärda. Hovrätten fäster sig särskilt vid att de ungas biologiska mognad inträder tidigare än förut och att samhällsutvecklingen har medfört att ungdomen numera i allmänhet har större insikter i sociala, politiska och ekonomiska frågor. En sänkning av myndighetsåldern skulle främst få betydelse för de ungas möjligheter att köpa på kredit och ta upp lån. Detta skulle innebära en viss lättnad i ekonomiskt avseende för dem som ingår äktenskap innan de har fyllt 21 år och en förenklad finansiering av studierna för dem som fortsätter sin yrkesutbildning. En sänkt myndighetsålder medför emellertid också att de unga tidigare berövas ett ekonomiskt skydd. Hovrätten ifrågasätter om gällande regler är förknippade med några mera påtagliga olägenheter och säger sig sammanfattningsvis anse att det knappast föreligger något trängande behov av att sänka myndighetsåldern. Även Föreningen Sveriges stadsdomare anför att den föreslagna reformen inte tillhör de särskilt angelägna. Länsstyrelsen i Hallands län framhåller att de unga visserligen torde ha större ekonomisk erfarenhet nu än förr men att det ekonomiska livet numera ställer större krav på den enskildes ekonomiska omdöme och att lockelserna, särskilt för de unga, att ge sig in på äventyrliga ekonomiska transaktioner är avsevärt större nu än tidigare. Länsstyrelsen ställer sig därför något tveksam till förslaget att sänka myndighetsåldern. Riksåklagaren påpekar att vidgade möjligheter för unga att fritt

köpa på kredit och ta upp lån kan medföra risk för att deras brist på ekonomiskt sinne missbrukas. Detta gäller särskilt inom handeln med begagnade motorfordon. Riksåklagaren anser inte att de skäl som utredningen har anfört för en sänkning av myndighetsåldern är helt övertygande. Vad som enligt hans uppfattning främst talar för en sådan reform är önskemål om samordning med rösträttsåldern. Liknande synpunkter anförs av *länsåklagaren i Skaraborgs län* och *överåklagaren i Malmö*. Den senare förklarar att de inblickar i ungdomens ekonomiska oförstånd som åklagare ofta har tillfälle att göra framkallar en inte obetydlig tveksamhet angående lämpligheten av att sänka myndighetsåldern. *Lunds domkapitel* uttalar sig på liknande sätt. Domkapitlet finner det tveksamt om värdet av reformen utan vidare uppväger olägenheten av att vissa ekonomiska fördelar, som bl. a. både de statliga och de enskilda försäkringssystemen knyter till gällande myndighetsålder, skulle avkortas med ett år. Domkapitlet anser sig dock från de synpunkter domkapitlet har att företräda sakna anledning att motsätta sig förslaget.

Stockholms stads överförmyndarnämnd tillstyrker att myndighetsåldern sänks men anser att man i samband därmed bör öka möjligheterna att anordna ekonomisk tillsyn efter myndighetsdagen genom att ändra reglerna i 18 kap. 3 § föräldrabalken om förordnande av god man så att sådant förordnande kan grundas även på vederbörandes oerfarenhet.

I åtskilliga yttranden betonas vikten av att enhetliga regler om myndighetsåldern gäller i alla de nordiska länderna, och på flera håll anförs också att hänsyn bör tas även till förhållandena utanför Norden. Flera remissinstanser, däribland *Svea hovrätt* och *riksåklagaren*, anser det vara en förutsättning för att den föreslagna sänkningen av myndighetsåldern skall kunna godtas att enighet uppnås härom mellan de nordiska länderna. Enligt *Föreningen Sveriges stadsdomare* bör någon reform inte genomföras förrän en bindande nordisk överenskommelse i frågan har träffats. *Länsstyrelsen i Hallands län* säger sig trots vissa betänkligheter inte vilja motsätta sig utredningens förslag, om en sänkning av myndighetsåldern är nödvändig för att uppnå nordisk rättslikhet. *Lunds domkapitel* uttalar sig på liknande sätt och tillägger, att vårt land saknar anledning att gå i spetsen för en reform, som förefaller föga angelägen och skulle vålla komplikationer i ett större internationellt sammanhang.

Familjerättskommittén uppehåller sig närmare vid de problem som skulle uppstå om Sverige ensamt sänkte myndighetsåldern. Enligt 1931 års konvention och förordning om internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap skall domicilprincipen tillämpas beträffande nordiska medborgare med hemvist i Norden. Det får anses uteslutet att man skulle återgå till nationalitetsprincipen. Om t. ex. Finland behöll 21-årsregeln, medan Sverige sänkte myndighetsåldern till 20 år, skulle alltså finska 20-åringar med hemvist här behandlas som myndiga,

medan svenska 20-åringar med hemvist i Finland behandlades som omyndiga. Kommittén anser det inte tilltalande att införa en så brokig ordning i Norden och påpekar dessutom att det inte är så lätt att avgöra, när hemvist föreligger i internationellrättslig mening. Kommittén understryker därför — inte minst med tanke på de livliga förbindelserna mellan Sverige och Finland — angelägenheten av att myndighetsåldern är lika i de nordiska länderna. Om bara Sverige sänker myndighetsåldern måste enligt kommitténs mening 1931 års nordiska konvention och förordning ändras åtminstone så att motsvarighet införs till 4 kap. 5 § andra stycket i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption. Bestämmelsen innehåller att rättshandling, som företas av den som är omyndig enligt den tillämpliga främmande lagen, trots detta blir bindande för honom, om han varit behörig att företa rättshandlingen enligt svensk lag och medkontrahenten var i god tro. Kommittén påpekar vidare att nationalitetsprincipen är tillämplig beträffande växel och check enligt 1932 års lagstiftning i dessa ämnen, vilket ytterligare komplicerar förhållandena de nordiska länderna emellan om Sverige sänker myndighetsåldern utan att motsvarande ändring sker i övriga nordiska länder. Även i förhållande till länder utom Norden kommer enligt kommitténs mening den föreslagna ändringen att medföra beaktansvärda olägenheter. Kommittén anför härom följande.

Svenska medborgare med hemvist utomlands får finna sig i att efter uppnådda 20 år alljämt behandlas som omyndiga i hemvistlandet, om detta tillämpar domicilprincipen och drar gränsen vid 21 år. För att någon där skall kunna handla på den underåriges vägnar måste förmynderskap ordnas. Man frågar sig då hur en rättshandling som en 20-åring företar i hemvistlandet skall bedömas här i riket. Skall vi behandla den svenska medborgaren som myndig trots det förmynderskap som ordnats i hemvistlandet? Frågan torde sannolikt böra besvaras jakande med hänsyn till den nationalitetsprincip som ligger till grund för 4 kap. i 1904 års lag. Härav följer emellertid, att konflikter kan uppkomma mellan förmyndarens och hans myndlings dispositioner liksom oklarhet om sådana dispositioners verkan i ena eller andra landet. Ännu mer komplicerad kan situationen bli om myndlingen eller förmyndaren företar rättshandling i ett tredje land. I fråga om utländsk medborgare med hemvist här i Sverige som enligt sin nationella lag blir myndig först vid 21 år skulle frågan om giltigheten av rättshandlingar som han företagit efter fyllda 20 år bli beroende av tredje mans goda eller onda tro enligt 4 kap. 5 § andra stycket i 1904 års lag. En sådan ordning kan tänkas bli besvärande.

Som skäl för att myndighetsåldern bör sänkas till 18 år framhåller *Högerns ungdomsförbund* särskilt att de unga blir ekonomiskt beroende av föräldrarna tidigare nu än förr och att allt flera bildar familj före 21 års ålder. *Centerns* och *Folkpartiets ungdomsförbund* anför att det med hänsyn till den samhällsinformation som skolan och massmedia ger är

motiverat att tala om en tidigare social mognad hos ungdomen nu än förr. Folkpartiets ungdomsförbund anser att det bör vara en självklar utgångspunkt vid varje diskussion om sänkning av myndighetsåldern att denna bör sättas så lågt som möjligt.

Betydelsen för den enskilde av gemensam myndighetsålder inom Norden och Europa i övrigt har enligt *Högerns ungdomsförbund* överbetonats av utredningen. Det antal personer som kan komma att beröras av olikheter i myndighetsåldern måste enligt förbundet vara försvinnande litet. Om den som är myndig enligt svenska regler behandlas som omyndig utomlands, innebär detta bara att han får finna sig i samma behandling som sina jämnåriga i det land där han vistas. Så torde vara förhållandet även i andra sammanhang när det gäller utlänningar. Vid ett svenskt ställningstagande kan man enligt förbundets mening i huvudsak bortse från förhållandena i andra länder. Den nordiska rättslikheten synes visserligen i och för sig önskvärd men långtifrån nödvändig. Förbundet påpekar också att man i Finland och Island länge har haft delvis annan myndighetsålder än i det övriga Norden genom de regler som gäller där om att underårig blir myndig när han ingår äktenskap. Även *Centerns* och *Folkpartiets ungdomsförbund* anser att hänsyn till de andra nordiska länderna inte bör hindra Sverige från att sänka myndighetsåldern till 18 år.

Enligt *Folkpartiets ungdomsförbund* bör ett självständigt svenskt handlande kunna påskynda åtgärder i samma riktning i övriga nordiska länder. Vad beträffar förhållandet till utomnordiska länder anför *Centerns ungdomsförbund* att det är den omständigheten att en avvikelse över huvud taget föreligger som skapar olägenheter, medan avvikelens storlek har mindre betydelse. Hänsynen till internationella förhållanden bör därför inte hindra att myndighetsåldern sänks till 18 år i stället för till 20 år. Förbundet påpekar också att denna myndighetsålder tillämpas i de östeuropeiska länderna och att våra förbindelser med dessa länder ökar.

Enligt *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* bör visserligen värdet av det skydd som tillkommer den omyndige i vissa situationer inte underskattas. Det är dock enligt förbundets mening inte befogat att sträcka detta skydd längre än till 20 år. Snarare torde det vara möjligt att överväga ytterligare sänkning.

De remissinstanser som avstyrker utredningens förslag betonar alla vikten av internationell enhetlighet i fråga om myndighetsåldern. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* anför att den nordiska rättslikheten på området är angelägen men att man inte kan begränsa frågan till Norden. En vidare internationell rättslikhet är i dagens läge av allt större vikt med hänsyn till den ökande rörlighet på arbetsmarknaden som är en följd av bl. a. olika integrationssträvanden länderna emellan. Liknande synpunkter anförs av *Svenska bankföreningen*. *Socialstyrelsens majoritet* fin-

ner det önskvärt att myndighetsåldern så långt möjligt är densamma i de västeuropeiska länderna.

Socialstyrelsen (majoriteten) påpekar vidare att den svenska rättsordningen i avsevärd utsträckning har inrättat sig efter nu gällande myndighetsålder. För att en så relativt sett obetydlig ändring som den föreslagna skall genomföras torde därför böra fordras att avsevärda nackdelar är förenade med gällande regler. Så synes emellertid inte vara fallet. Tvärtom talar flera skäl mot en sänkning. Bl. a. nämns de ungas behov av skydd mot skuldsättning och mot risken att av oförstånd förlösa i första hand egendom som har förvärvats på annat sätt än genom eget arbete. Enligt styrelsens mening bör 21-årsåldern behållas inom flera angränsande rättsområden, vilket också talar mot en sänkning av myndighetsåldern.

Även *Svenska bankföreningen* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund* ifrågasätter om gällande ordning är förenad med några större olägenheter. Enligt *bankföreningen* torde skyldigheten för omyndig att inhämta förmyndarens tillstånd vid upptagande av lån i praktiken knappast uppfattas som allvarligt besvärande. Inte sällan är f. ö. förmyndaren inkopplad på låneärendet även av annan anledning, nämligen som borgensman. Föreningen anför vidare att både fördelarna och riskerna med en sänkning av myndighetsåldern skulle bli ganska obetydliga om sänkningen inskränktes till ett år. Enligt *riksförbundet* bör visserligen risken för onödig skuldsättning eller förlösande av tillgångar inte överdrivas. Förbundet har dock inte blivit övertygat om att skyddet häremot bör upphöra vid 20 års ålder. Mot den större förtroenhet med ekonomiska problem och kanske tidigare allmänna mognad som dagens ungdom besitter kan ställas det ökade tryck på ungdomen som de friare kreditmöjligheterna och frestelserna på konsumtions- och kapitalvarumarknaderna skapar. Från försäkringsområdet erinrar förbundet om att många unga själva är ägare till kapitalförsäkringar som oftast har bekostats av föräldrarna och som barnen vid myndig ålder kan förfoga över genom bl. a. belåning och återköp. Riskerna för obetänksamt spolierande av försäkringsskydd och sparande ökar om myndighetsåldern sänks.

Medicinalstyrelsen hänvisar till ett yttrande av styrelsens vetenskapliga råd i barnpsykiatri, professorn Sven Ahnsjö. Denne instämmer med utredningen i att den biologiska mognaden inträder tidigare nu än förr, medan det är mera tveksamt hur det förhåller sig med den sociala mognaden och i vilken mån en tidigare biologisk och social mognad även medför ökad insikt i ekonomiska ting. Enligt Ahnsjö skulle en jämförande undersökning av 20- och 21-åringar sannolikt inte visa så avgörande skillnader mellan dessa åldersgrupper att därav kunde dras slutsatser av praktisk betydelse i detta sammanhang. Skillnaderna mellan olika individer inom åldersgrupperna är av allt att döma av helt annan storleksordning. Ahnsjö anser inte att utredningen har framfört tillräckligt bärande skäl för en sänkning av

myndighetsåldern. Styrelsen säger sig för egen del inte heller kunna finna att en sänkning av myndighetsåldern f. n. är påkallad.

Sveriges advokatsamfund åberopar den reservation som ledamoten Lindahl har avgett mot utredningens förslag.

Bland de remissinstanser som inte tar bestämd ståndpunkt till utredningens förslag framhåller *Föreningen Sveriges häradshövdingar* att myndighetsåldern med hänsyn till det ekonomiska skyddet för både de unga själva och tredje man måste bero av den mognad som de unga i allmänhet på objektiva skäl kan antas besitta vid viss ålder. Föreningen beklagar att någon på fakta grundad undersökning härav inte har utförts. Föreningen betonar vikten av internationell enhetlighet och anser att det under inga omständigheter bör komma i fråga att sänka den svenska myndighetsåldern utan att motsvarande sänkning samtidigt genomförs i de andra nordiska länderna.

Enligt *Målsmännens riksförbund* torde den praktiska erfarenhet i ekonomiska ting som de unga hinner skaffa sig före 20 års ålder ofta vara begränsad till ganska snäva områden. Förbundet framhåller att stora grupper ungdom i framtiden kommer att fortsätta sina studier upp till och över 20-årsåldern. Detta möjliggörs inte bara genom de statliga studiesociala åtgärderna utan också genom att många hem har fått bättre ekonomiska resurser och är beredda att under längre tid medverka till barnens fortsatta utbildning. Det finns alltså en tendens till ett i tiden utsträckt föräldrastöd i ekonomiska angelägenheter. För den som saknar sådant stöd kan emellertid en sänkt myndighetsålder vara av värde, t. ex. när det gäller att ta upp lån. Med hänsyn härtill talar vissa skäl för att myndighetsåldern sätts lägre än utredningen har föreslagit. Förbundet anser det emellertid också önskvärt att nuvarande skydd för ungdom under 21 år bibehålls. Förbundet finner det vidare önskvärt att myndighetsåldern anknyts till rösträttsåldern men påpekar samtidigt att ett flertal medborgerliga rättigheter och skyldigheter redan nu inträder före 21 års ålder och att det trots detta inte har gjorts gällande att myndighetsåldern borde anknytas till dem.

Sveriges elevers centralorganisation betonar behovet av undersökningar angående ungdomens ekonomiska mognad och framhåller att några sådana undersökningar inte har redovisats av utredningen.

I ett par yttranden behandlas frågan om underårig som ingår i äktenskap bör bli myndig i samband därmed. Enligt *Lunds domkapitel* skulle en sådan regel kunna tänkas som ett alternativ till en allmän sänkning av myndighetsåldern. *Högerns ungdomsförbund* anser att det finns anledning att överväga en regel av detta slag, om sänkningen av myndighetsåldern stannar vid 20 år. Förbundet påpekar att det särskilt är de gifta som får olägenheter av att inte själva kunna köpa kapitalvaror. Enligt *Fredrika-Bremer-förbundet* bör kvinna som är underårig men har uppnått den legala äktenskapsåldern bli myndig när hon gifter sig.

I sådana fall då någon önskar gifta sig före den legala äktenskapsåldern bör det i dispensärendet särskilt övervägas, om den underårige lämpligen bör bli myndig i samband med äktenskapet.

Centrala studiehjälpsnämnden ifrågasätter i sitt yttrande om det inte finns skäl att slopa kravet på förmyndares samtycke vid uttagande av studie medel. Nämnden påpekar att den studerande inom studiemedelsystemet behandlas som ekonomiskt fristående från sina föräldrar. När det gäller omyndiga studerande kan föräldrarna emellertid utöva ett faktiskt inflytande inte bara på valet av studiebanan utan också på frågan om den omyndige över huvud taget skall ägna sig åt högre studier. De kan nämligen vägra att samtycka till att den omyndige ansöker om studiemedel eller förklara att de samtycker bara under förutsättning att han bedriver sådana studier som de önskar. Enligt nämndens erfarenhet har sådana fall förekommit. Nämnden har emellertid den principiella inställningen att avgörandet i frågor om fortsatta studier och val av studiebanan bör tillkomma den studerande ensam. När det är fråga om studier för vilka studiemedel kan utgå är den studerande regelmässigt minst 18 år gammal. Vid denna ålder har en omyndig enligt 6 kap. 4 § föräldrabalken rätt att utan föräldrarnas samtycke ingå avtal om tjänst eller annat arbete. Det förefaller rimligt att ge de omyndiga motsvarande rätt i fråga om studiemedelsberättigande studier. I fråga om studiehjälpsystemet är läget annorlunda genom att alla omyndiga studerande där anses tillhöra föräldrarnas ekonomiska hushållning. I enlighet härmed är studiehjälpsförmånerna i dessa fall att anse som ett bidrag till föräldrarna och utgör ett led i familjepolitiken. En stor del av förmånerna är inkomstprövade eller behovsprövade mot föräldrarnas ekonomi. Förmånerna är sålunda avvägda med hänsyn till det stöd som den studerande kan beräknas få från sina föräldrar. Under sådana förhållanden går det enligt nämndens mening knappast att låta den omyndige ensam avgöra frågan om fortsatta studier och dessas inriktning. Även *Högerns ungdomsförbund* anser att kravet på förmyndarens samtycke för uttagande av studiemedel bör slopas.

Andra 21-årsgränser

I yttrandena över utredningens andra promemoria uttalar många remissinstanser sin anslutning till utredningens allmänna ståndpunkt att en sänkning av myndighetsåldern till 20 år i regel bör medföra motsvarande sänkning av andra 21-årsgränser. Enligt *rikspolisstyrelsen* talar utom grundsynen på ungdomens allmänna mognad även praktiska skäl för en sådan ordning. Det måste anses eftersträvansvärt att i största möjliga utsträckning undvika en uppsplätning på flera olika åldersgränser inom skilda delar av lagstiftningen. *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare* påpekar att den enskilde medborgaren torde uppfatta rätts-handlingsförmågan som grunden för inträde av både rättigheter och skyl-

digheter på skilda områden. För den enkelhet och enhetlighet som är av vikt för lagens tillämpning och efterlevnad bör det eftersträvas att samma åldersgräns gäller för rättsverkningar i olika hänseenden. Föreningen anser därför att de åldersgränser som f. n. anknyter till myndighetsåldern inte utan mycket tungt vägande skäl bör skiljas därifrån om myndighetsåldern sänks. *Socialstyrelsen (majoriteten)* säger sig anse att bara speciellt starka skäl bör kunna föranleda att 21-årsgränsen behålls. En *minoritet* påpekar emellertid att ett skäl för att behålla en 21-årsgräns kan vara att andra hänsyn än myndighetsåldern har varit avgörande vid bestämmelsens tillkomst. Ett annat skäl kan vara att en sänkning kan befaras leda till konsekvenser som inte är önskvärda. I så fall bör gällande åldersgräns behållas även om den ursprungligen har varit knuten till myndighetsåldern. Också andra remissinstanser, exempelvis *Svea hovrätt* och *länsstyrelsen i Uppsala län*, understryker att en automatisk anpassning till myndighetsåldern inte bör ske i sådana fall där åldersgränsen har bestämts efter andra grunder än som är avgörande i fråga om myndighetsåldern.

Några av de remissinstanser som är kritiska mot tanken att sänka myndighetsåldern framhåller i sina yttranden över utredningens andra promemoria att de där framlagda förslagen ger stöd åt deras inställning. *Svenska bankföreningen* anser att de vittgående konsekvenser som en sådan ändring rimligen måste få i många skiftande och för samhällslivet högst betydelsefulla sammanhang ökar betänkligheterna mot reformen. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* uttalar sig på liknande sätt och påpekar att det på vissa områden skulle komma att finnas dubbla och mycket närliggande »myndighetsgränser», vilket måste vara ägnat att skapa oreda och förvirring hos allmänheten och i den praktiska tillämpningen. På andra områden synes önskemålet om enhetlighet utgöra det enda eller åtminstone det huvudsakliga motivet för en ändring, medan sakskalet inte har tagits upp till närmare granskning. *Lunds domkapitel* anser att utredningens andra promemoria ganska väl illustrerar de svårigheter som uppstår när det gäller att bedöma konsekvenserna av en sänkning av myndighetsåldern. När i vissa fall särskilda skäl anses tala för en högre åldersgräns än 20 år kommer bibehållandet av just 21-årsgränsen att te sig något nyckfullt. Samma skäl kunde i vissa fall lika väl tala för en ännu högre åldersgräns. Som ett allmänt omdöme om förslaget uttalar domkapitlet att det är svårt att undgå intrycket att utredningen i stor utsträckning har förordat sänkning av åldersgränser i sådana fall då detta innebär ökad frihet och större rättigheter för den unge men tvekat inför sänkningar som skulle innebära krav på ökat ansvar för handlandet.

Utredningens förslag till ändring i de familjerättsliga reglerna om vårdnaden, samtycke till adoption, hävande av adoptivförhållande, barnavårdsmannauppdrag, rätt att göra testamente och samtycke till äktenskap godtas av samtliga remissinstanser.

Förslaget att sänka åldersgränsen i 5 § lagen om avbrytande av havandeskap har inte heller mött några invändningar. *Svea hovrätt* anför emellertid att vissa skäl i och för sig talar för en längre gående sänkning av åldersgränsen, nämligen till 18 år. Ett skäl är att kvinnorna nu ofta frigör sig från föräldrahemmet långt före myndighetsåldern. Vidare är abort en högst privat och personlig angelägenhet. Det kan därför anses rimligt att en kvinna som har fyllt 18 år själv får besluta i frågan utan inblandning av vårdnadshavaren. Skydd mot förhastade ställningstaganden finns i lagens regler om läkarutlåtande. Ett tredje skäl, som nära anknyter till det förra, är att en kvinna som har fyllt 18 år kan ha ett berättigat intresse av att få hemlighålla sin graviditet och en abort för sin vårdnadshavare. Slutligen bör beaktas att den allmänna synen på hithörande frågor har ändrats sedan lagen kom till. Det är numera — förutom kvinnans egen inställning — medicinska och sociala synpunkter som är vägledande, mindre vad en vårdnadshavare kan anse. Ju äldre kvinnan är, desto mindre angeläget synes det vara att höra vårdnadshavarens uppfattning. Det kan därför ifrågasättas om yttrande från vårdnadshavaren i en sådan fråga bör inhämtas beträffande kvinna som har fyllt 18 år. Hovrätten förutsätter att detta problem kommer att beaktas i anslutning till den pågående översynen av abortlagstiftningen. 1965 års *abortkommitté* upplyser att kommittén kommer att behandla frågan om yttrande i abortärenden från bl. a. kvinnans vårdnadshavare.

Även förslaget till ändring av reglerna om utbetalning av moderskapspenning har godtagits vid remissbehandlingen. *Riksförsäkringsverket* upplyser att möjligheten att betala ut moderskapspenning till annan än modern tillämpas mycket sällan för mödrar över 20 år.

Utredningens förslag om sänkning av åldersgränsen för *underhållsbidrag* ur kvarlåtenskap samt för livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring och militärsättningsförordningen godtas av flertalet remissinstanser. *Svea hovrätt* påpekar att en ändring av myndighetsåldern visserligen inte ökar barnens försörjningsmöjligheter. Det får dock anses naturligt att gränsen för rätt till understöd anpassas till en sänkt myndighetsålder. Liknande uttalande görs av *socialstyrelsen*. Här kan anmärkas att dåvarande socialstyrelsen i yttrande över utredningens första promemoria förklarade sig anse att rätt till underhållsbidrag ur kvarlåtenskap borde bestå fram till 21 års ålder.

Sveriges advokatsamfund avstyrker förslaget såvitt rör underhållsbidrag ur kvarlåtenskap under hänvisning till att barnens försörjningsmöjligheter inte förbättras genom en sänkning av myndighetsåldern. Samma synpunkt anförs av *länsstyrelsen i Uppsala län* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, som båda avstyrker förslaget även i fråga om livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring och militärsättningsförordningen. *Riksförbundet* framhåller i detta sammanhang att de föreslagna ändringarna

otvivelaktigt skulle medföra en stark press i sänkande riktning i fråga om åldersgränser för förmåner av underhålls- och livräntekaraktär även inom andra områden än dem som direkt berörs av förslagen. På skadeståndsområdet skulle de exempelvis sannolikt få direkt verkan. Skadeståndslivränta till efterlevande barn kan enligt dagens domstolspraxis utgå utöver den ålder (16—18 år) då underhållsbidrag till barn normalt brukar upphöra. Förutsättningen är att detta anses skäligt med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag. Domstolarna kan sägas ha visat viss liberalitet vid denna prövning. En absolut tidsgräns har dock i praxis satts vid den tidpunkt då barnet fyller 21 år, vilket uppenbarligen sammanhänger med myndighetsålderns inträde. Skulle denna ålder bestämmas till 20 år, kan det alltså antas att rättstillämpningen även på denna punkt anpassar sig efter den nya gränsen. De underhållsberättigade skulle därmed gå miste om ett års underhåll trots att något sakligt motiv för en sådan inskränkning av rätten till ersättning inte har tillkommit. Det synes riksförbundet tvivelaktigt om 20-årsgränsen i de ifrågavarande författningarna kan anses vara en naturlig konsekvens av en sänkt myndighetsålder. Ett ställningstagande i denna fråga — liksom till frågan vilken utveckling som kan vara riktig på skilda avtalsområden, inklusive försäkringsområdet, samt inom skadeståndsrätten — skulle kräva undersökningar med direkt sikte på ungdomens försörjningssituation och behov i olika åldrar i dagens utbildningssamhälle. I avsaknad av sådana undersökningar avstyrker förbundet förslagen.

Förslaget att sänka åldersgränserna för livränta enligt lagen om yrkeskadeförsäkring och militärsättningsförordningen avstyrks också av *försäkringsdomstolen* och *riksförsäkringsverket*, som båda framhåller att dessa gränser inte har sådant samband med myndighetsåldern att de bör påverkas av att denna sänks.

Riksförsäkringsverket avvisar också utredningens tanke att barnlivränta alltid skulle utgå till 20 års ålder och framhåller att nu gällande gräns vid 19 år har valts för att åstadkomma överensstämmelse med reglerna för barnpension inom tilläggs pensioneringen. *Länsåklagaren i Skaraborgs län* ställer sig däremot positiv till tanken på att avskaffa 19-årsgränsen. Som skäl anförs att det inte kan anses rimligt att behålla ett prövningsförfarande för så kort tid som ett år och att den ifrågasatta förenklingen kan ses som en kompensation för den förkortade ersättningstiden. *Drätselkammaren* och *barnavårdsnämnden i Varberg* uttalar sig på liknande sätt.

Förslaget att 21-årsgränserna i 3 § lagen om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhållsbidrag till barn samt i 9 § lagen om yrkeskadeförsäkring skall stå kvar orubbade har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Vad härefter beträffar de skatterättsliga bestämmelserna har den föreslagna ändringen i arvsskatteförordningen i allmänhet godtagits

av remissinstanserna. Förslaget avstyrks emellertid av *Sveriges advokatsamfund* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*. *Advokatsamfundet* anför att något samband inte har kunnat spåras mellan den aktuella åldersgränsen och myndighetsåldern. De nuvarande reglerna om skattefrihet för barns arvslott har motiverats med att dödsbobeskattningen bör avvägas så att man i görlig mån tillgodoser barnfamiljernas intressen. Dessa intressen gör sig — bl. a. med hänsyn till längre skolgång och utbildningstider — starkare gällande i dag än när reglerna infördes och kolliderar inte med annat intresse än det staten har att öka sitt skatteuttag. Även *riksförbundet* erinrar om de motiv som har anförts för de gällande reglerna och påpekar vidare att skattefriheten har utvidgats i olika etapper. Mot denna bakgrund ter sig utredningens förslag att sänka åldersgränsen överraskande. Förbundet hänvisar också till att frågan omfattas av kapitalskatteberedningens uppdrag. *Kapitalskatteberedningen* framhåller för egen del att anknytningen till myndighetsåldern som sådan inte är det primära utan att bestämmelsen har utformats med hänsyn till önskemålet att avväga arvsbeskattningen på ett lämpligt sätt för barnfamiljer. Förslaget innebär en viss skatteskärpning för dessa grupper, och för att inte det skydd som lagstiftaren har velat åstadkomma skall försämrats kan det bli aktuellt att höja de skattefria bottenbeloppen. I och för sig föreligger enligt beredningens mening inte något hinder mot att den föreslagna ändringen genomförs. Huruvida den nuvarande gränsdragningen får motsvarande betydelse för beskattningen i framtiden kan inte överblickas f. n. Det sist sagda gäller även förslaget till ändring i förordningen om statlig förmögenhetsskatt. Beredningen påpekar att åldersgränsen där motiveras med att barn efter uppnådd myndig ålder själva får förvalta sina tillgångar. För dessa fall kommer förslaget att innebära en skattelättnad genom att barnen tidigare blir självständiga skattesubjekt.

Utredningens förslag till sänkning av åldersgränsen i 8 § förmögenhetsskatteförordningen har inte heller i övrigt mött några invändningar under remissbehandlingen.

Kapitalskatteberedningen påpekar att övergångsbestämmelser behövs till de ifrågasatta ändringarna i skattelagstiftningen. De nya bestämmelserna i arvsskatteförordningen bör bli tillämpliga i fråga om arv efter den som har avlidit efter dagen för ikraftträdandet. Ändringarna i förmögenhetsskatteförordningen kan förses med övergångsbestämmelser av sedvanligt innehåll, innebärande att de nya reglerna skall tillämpas fr. o. m. visst års taxering jämte eftertaxering för samma eller senare år.

Svenska försäkringsbolags riksförbund tar upp en annan skatterättslig bestämmelse. Enligt 46 § 2 mom. 3 kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) föreligger rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen bl. a. för premier för vissa försäkringar som ägs av den skattskyldige, hans make eller hans omyndiga barn. En sänkning av myndighetsåldern till 20 år skulle,

om denna bestämmelse inte ändras, automatiskt medföra en inskränkning av avdragsrätten. Riksförbundet kan — i vart fall i avsaknad av en utredning om ungdomens försörjningsfrågor — inte anse en sådan inskränkning motiverad men vill, om den trots detta genomförs, framhålla att övergångsbestämmelser synes oundgängliga. Ett försäkringsskydd planeras och ordnas enligt den vid varje tidpunkt gällande lagstiftningen. En lagstiftning som skulle rubba förutsättningarna för redan ingångna avtal bör uppenbarligen inte omfatta dessa utan bara sådana avtal som har slutits efter lagens ikraftträdande.

Av de remissinstanser som uttalar sig angående de straffrättsliga bestämmelserna om sedlighetsbrott anser flertalet att 21-årsgränsen i samtliga tre aktuella paragrafer bör sänkas i samband med en sänkning av myndighetsåldern. Denna ståndpunkt intar sålunda *riksåklagaren, länsåklagarna i Hallands och Skaraborgs län, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen (majoriteten), drätselkammaren och barnavårdsnämnden i Varberg, kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, Föreningen Sveriges härads-hövdingar och stadsdomare, Sveriges advokatsamfund samt Svenska kommunförbundet*. I flera av dessa yttranden hänvisas till att de allmänna överväganden i fråga om ungdomens mognad som har ansetts motivera att myndighetsåldern sänks också talar för en sänkning av nu ifrågavarande åldersgränser. Vidare framhålls att den tidigare biologiska mognaden innebär tidigare mognad även i sexuellt hänseende. *Rikspolisstyrelsen* erinrar om att strafflagberedningen i motiven till bestämmelsen om homosexuell otukt i 6 kap. 4 § brottsbalken framhöll att man i fråga om dem som hade uppnått myndig ålder hade rätt att räkna med en mera allmän både fysisk och psykisk mognad med förmåga att självständigt bestämma över sitt sexuella liv. Vad beträffar 6 kap. 4 § påpekar styrelsen också att grövre fall av det slag som avses där kan bestraffas som frihetskränkande otukt enligt 6 kap. 2 §. *Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården* hänvisar i sammanhanget till synpunkter som framfördes i riksdagsdebatten vid tillkomsten av 6 kap. 4 §, bl. a. om risken för utpressning vid ett för långt gående straffskydd.

I fråga om 6 kap. 7 § framhålls från åtskilliga håll att önskemålet om att kunna ingripa mot sutenörer och prostituerade inte är tillräckligt skäl för att behålla 21-årsgränsen. *Riksåklagaren* påpekar att då personer mellan 20 och 21 år utnyttjas i sexuellt hänseende detta oftast torde ske vane-mässigt eller i vinningssyfte. I så fall kan paragrafen tillämpas oavsett den utnyttjades ålder.

Svea hovrätt förordar att åldersgränserna i 6 kap. brottsbalken får bestå oförändrade. Enligt hovrätten kan det, åtminstone i åtskilliga fall, antas att en 20-åring som ger sig in i ett homosexuellt förhållande saknar den mognad som man genomsnittligt vill tillerkänna dagens 20-åring och därför i sin psykiska utveckling befinner sig under vuxen ålder. Skyddet mot ho-

mosexuell otukt och förförelse behövs då allttjämt. Beträffande 6 kap. 7 § hänvisar hovrätten också till intresset av att underlätta ingripanden mot sutenörer och prostituerade. Även *överåklagaren i Malmö* samt *drätselkammaren* och *barnavårdsnämnden i Jönköping* anser att 21-årsgränserna i 6 kap. brottsbalken bör stå kvar.

En *minoritet inom socialstyrelsen* förordar att 21-årsgränserna i 4 och 8 §§ sänks men att 7 § lämnas oförändrad. Det finns ingen anledning för samhället att genom en lagändring försvåra ingripanden mot sutenörer och andra som förleder unga till prostitution. Även *Högerns ungdomsförbund* anser det lämpligt och följdriktigt att sänka åldersgränserna i 4 och 8 §§, medan det föreligger mindre skäl att ändra 7 §. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* förordar att 21-årsgränsen i 7 § får stå kvar. Vad beträffar 4 och 8 §§ ifrågasätter länsstyrelsen om det över huvud taget finns anledning att gå över 18 år och ha olika åldersgränser i fråga om heterosexuella och homosexuella förbindelser. Möjligen kan detta vara befogat i 4 §, som bl. a. skyddar elever i ungdomsanstalter, eftersom omhändertagande med stöd av barnavårdslagen enligt förslaget skall kunna ske upp till 21 års ålder. Länsstyrelsen kan därför ansluta sig till tanken att bibehålla 21-årsgränsen i 4 §. I 8 § bör däremot gränsen inte sättas högre än 20 år och åtskilligt talar för att man bör ha en enhetlig gräns vid 18 år. *Länsstyrelsen i Uppsala län* förordar sänkning av åldersgränserna i 7 och 8 §§ till 20 år men anser på liknande skäl som länsstyrelsen i Jönköpings län att 21-årsgränsen i 4 § bör stå kvar.

Utredningens ståndpunkt att en sänkning av myndighetsåldern inte bör påverka åldersgränserna inom kriminalvården biträds eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Bl. a. *riksåklagaren* framhåller att 21-årsgränserna här tydligen kommit till under inflytande av den civilrättsliga myndighetsåldern men att de dock främst grundar sig på rent kriminalpolitiska överväganden. *Svea hovrätt* påpekar att det visserligen kan synas logiskt att i samband med en sänkning av myndighetsåldern, som främst motiveras med den tidigare mognaden hos dagens ungdom, göra samma sänkning i de nu aktuella bestämmelserna. Hovrätten anser dock inte att det på grundval av nu föreliggande utredningsmaterial finns skäl för en sänkning av åldersgränserna. Liknande synpunkter anförs av *rikspolisstyrelsen*. *Hovrätten* framhåller vidare att erfarenheten visar att en 20-årig lagöverträdare ofta är försenad i sin utveckling och att detta har medverkat till hans brottslighet. En sådan 20-åring bör trots att han har uppnått den föreslagna civilrättsliga myndighetsåldern därför betraktas som icke vuxen. *Socialstyrelsens minoritet* anser att det skulle vara olyckligt om det differentierade påföljdssystem som står till buds för unga lagöverträdare inte skulle kunna användas i fråga om 20-åringar och om det skulle bli möjligt att behandla dem strängare än nu under intagning i fångvårdsanstalt.

Folkpartiets ungdomsförbund anser inte att övertygande skäl har anförts mot en sänkning av de aktuella åldersgränserna. Reglerna om påföljder för unga lagöverträdare stämmer emellertid avsevärt bättre överens med förbundets inställning i kriminalpolitiska frågor än de regler som gäller för vuxna. Med hänsyn härtill ser förbundet ingen anledning att förorda någon annan lösning än utredningen.

Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården förordar att 21-årsgränsen i 26 kap. 4 § och 29 kap. 1 § brottsbalken anpassas till myndighetsåldern. Kommittén säger sig vara ense med utredningen om att en sänkning av myndighetsåldern inte bör påverka de åldersgränser som gäller inom kriminalvården i den mån dessa betingas av kriminalpolitiska skäl. Syftet med brottsbalkens påföljdsregler är att den unge skall ådömas den för honom lämpligaste påföljden. De kriminalpolitiska överväganden som ligger till grund för bestämmelserna synes närmast vara att den unge lagöverträdare som ännu kan tillgodogöra sig utbildning och uppfostran skall få möjlighet till det. I fråga om dem som döms till ungdomsfängelse har man velat ge vissa garantier för att tiden för omhändertagandet inte blir så kort att syftet med behandlingen förfelas. Det ansågs svårt att fastställa någon viss åldersgräns från kriminalpolitisk synpunkt, och det tedde sig då naturligt att välja 21 år, dvs. den civila myndighetsåldern. Principen att inte utan särskilda skäl frångå den betydelsefulla gränslinje som myndighetsålderns inträde utgör för de flesta medborgare tillgodosågs samtidigt som de kriminalpolitiska synpunkterna beaktades. Om man sänker den civilrättsliga myndighetsåldern till 20 år, inställer sig frågan om de kriminalpolitiska skälen är tillräckligt starka för att motivera att 21-årsgränsen bibehålls i nu aktuella lagrum. Möjligheten att döma till ungdomsfängelse upp till 23 års ålder, om sådan påföljd finnes »uppenbart lämpligare» än annan påföljd, bör enligt kommitténs åsikt stå kvar. En sänkning av 21-årsgränsen till 20 år skulle innebära den förändringen i jämförelse med nuvarande förhållanden att domstolarna även beträffande 20-åringar fick pröva lämpligheten av ungdomsfängelse på samma sätt som de f. n. gör för 21- och 22-åringar. Redan nu torde domstolarna anse att starka skäl bör föreligga för att de skall döma en 20-åring till ungdomsfängelse. En sänkning av åldersgränsen kan därför knappast få någon större verkan. Vad beträffar 21-årsgränsen i lagstiftningen om behandling i fångvårdsanstalt avstår kommittén från att ta ställning under hänvisning till att den kommer att behandla frågan ingående vid fullgörandet av sitt utredningsuppdrag.

Socialstyrelsen (majoriteten) anser att samtliga åldersgränser inom kriminalvården bör anpassas till en sänkt myndighetsålder. En sådan anpassning kan inte anses innebära tillräckliga nackdelar för att motivera undantag från huvudprincipen att andra 21-årsgränser i möjligaste mån bör följa myndighetsåldern. Påföljden ungdomsfängelse har inte så uppenbara för-

delar framför vanligt fängelse när det gäller 20-åringar att man bör ha kvar dess företrädesställning. Det blir f. ö. alltså möjligt att döma till ungdomsfängelse när denna påföljd anses lämpligast. Styrelsens ståndpunkt delas av bl. a. *Föreningen Sveriges häradsövdingar och stadsdomare* samt *Sveriges advokatsamfund*. De framhåller att även de nu aktuella åldersgränserna har bestämts efter en bedömning av ungdomens mognad på liknande sätt som i fråga om den civilrättsliga myndighetsåldern, och de anser inte att utredningen har anfört tillräckliga skäl för sin ståndpunkt.

Även *länsåklagaren i Hallands län* och *Lunds domkapitel* ställer sig tveksamma till utredningens förslag. *Domkapitlet* hävdar att de äldsta intagna utgör en allvarlig belastning på ungdomsfängelserna med hänsyn till det inflytande som de kan utöva där på grund av sin ålder och erfarenhet. En sänkning av åldersgränsen skulle säkerligen underlätta arbetet bland ungdomen i de lägre åldersgrupperna.

Utredningens förslag till sänkning av 21-årsgränsen i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har godtagits av samtliga remissinstanser utom *rikspolisstyrelsen*. Styrelsen finner det visserligen klart att hörande av vårdnadshavare inte kan komma i fråga beträffande tilltalad som uppnått myndig ålder. Föreskrifterna i 9—11 §§ i lagen angående hörande av personundersökare, nämndens sammansättning och offentlig försvarare torde emellertid främst syfta till att ge domstolen bättre möjligheter att välja den mest ändamålsenliga påföljden inom det rikt differentierade system som står till buds beträffande unga lagöverträdare. Även bestämmelserna om handläggningen i 8 och 12 §§ har kriminalpolitiskt motiv. Med hänsyn härtill bör åldersgränserna stämma överens med dem som gäller enligt lagstiftningen om brottspåföljder. Detta innebär att 21-årsgränserna i 8 §, i 9 § såvitt gäller hörande av personundersökare samt i 11 och 12 §§ bör stå kvar om utredningens förslag i fråga om de straffrättsliga åldersgränserna följs. Om förslaget rörande barnavårdslagstiftningen godtas bör även 21-årsgränsen i 10 § behållas.

Vad gäller barnavårdslagstiftningen har några invändningar inte riktats mot utredningens förslag i de delar där det innebär anpassning till en sänkt myndighetsålder. Däremot har förslaget att 21-årsåldern skall behållas som övre gräns för ingripande enligt 25 § b barnavårdslagen fått ett blandat mottagande. Till dem som tillstyrker eller godtar utredningens förslag hör *Svea hovrätt*, *riksåklagaren*, *socialstyrelsens minoritet*, de tre hörda *länsstyrelserna*, *kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården* och *Målsmännens riksförbund*.

Riksåklagaren påpekar att 21-årsgränsen i 25 § b barnavårdslagen grundas på liknande överväganden som den straffrättsliga 21-årsgränsen. En sänkning skulle enligt hans mening allvarligt begränsa möjligheterna att bereda lämplig vård åt exempelvis alkohol- och narkotikamissbrukare i 20-årsåldern. *Socialstyrelsens minoritet* anför liknande synpunkter och på-

pekar att även möjligheterna att ingripa mot prostituerade 20-åringar skulle minska. *Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården* anser det betydelsefullt att ungdomsvårdsskolorna även i fortsättningen skall kunna ta hand om alkohol- och narkotikamissbrukare i 20-årsåldern. Härigenom undgår detta unga klientel att stämpas som kriminellt. *Länsstyrelsen i Hallands län* finner det visserligen principiellt önskvärt att barnavårdslagens åldersgränser stämmer överens med myndighetsåldern. Frågan sammanhänger emellertid med frågan om motsvarande åldersgräns i bestämmelserna om behandlingen av unga lagöverträdare. Länsstyrelsen, som inte har funnit anledning till erinran mot att sistnämnda åldersgräns lämnas orubbad, vill inte motsätta sig att kriminalpolitiska överväganden får bli avgörande även när det gäller barnavårdslagen. Eftersom frågan rör en ganska begränsad kategori av 20-åringar bör de principiella invändningarna få vika för vårdsynpunkterna. Länsstyrelsen erinrar om att även enligt nuvarande bestämmelser samhällsvård kan fortgå efter 21 års ålder. Det är visserligen olägligt att vederbörande 20-åring berövas det stöd av sina vårdnadshavare som han kan ha. Detta bör dock inte i och för sig vara tillräckligt skäl att sänka åldersgränsen. Det bör emellertid enligt länsstyrelsens mening övervägas att införa regler om att barnavårdsnämnds beslut om omhändertagande av den som är myndig alltid skall underställas länsstyrelsen.

Svea hovrätt vitsordar utredningens påstående att alkohol- och narkotikamissbrukare i 20-årsåldern kan beredas bättre vård inom ungdomsvårdsskoleorganisationen än genom kriminal- och nykterhetsvården. Detta kan emellertid sägas också om dem som har fyllt 21 år. Det rör sig ju ofta om unga med försenad mognad. Enligt hovrätten bör man i lämpligt sammanhang överväga att — med bibehållande av myndighetsåldern som principiell gränslinje — försöka genom särskild lagstiftning skapa andra möjligheter till återanpassning för alkohol- och narkotikamissbrukande ungdom som har uppnått myndig ålder.

Rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen (majoriteten), drätselkamrarna och barnavårdsnämnderna i Falkenberg och Varberg, Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Svenska kommunförbundet, Högerens ungdomsförbund samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anser att åldersgränsen för ingripande enligt 25 § b barnavårdslagen bör anpassas till en sänkt myndighetsålder. Som skäl för denna ståndpunkt åberopas att det framstår som principiellt olämpligt att ingripande enligt barnavårdslagen skall kunna ske mot den som är myndig. Denna invändning väger över de skäl som utredningen har åberopat som grund för att nuvarande åldersgräns bör bibehållas. *Rikspolisstyrelsen* påpekar att antalet personer över 20 år som tas in i ungdomsvårdsskola är mycket litet. År 1967 uppgick det till 28, vilket bör sättas i relation till en total årlig intagning av ungefär 1 000 personer. De intagna 20-åringarna är nästan uteslutande alkohol- eller narkotikamissbrukare och

3 — Bihang till riksdagens protokoll 1969. 1 saml. Nr 25

har bara sekundärt kriminell belastning. Med utgångspunkt från dessa uppgifter är styrelsen inte övertygad om att det kriminalpolitiska behovet av att behålla denna vårdform för 20-åringar är så stort som utredningen synes ha förutsatt. Styrelsen menar att klientelet utan risk för påtaglig försämring av behandlingsresultatet kan beredas vård i andra former, främst nykterhetsvård. Även *Svenska kommunförbundet* anför att tillfredsställande vård för 20-åringar bör kunna anordnas inom nykterhetsvårdens ram. Förbundet påpekar vidare att narkotikamissbruk är vanligt och ett allvarligt problem även i åldersgrupperna närmast över 21-årsgränsen. De båda *barnvårdsnämnderna* framhåller bl. a. att samarbetet med vårdnadshavaren är av stor vikt för barnvårdsnämndens arbete. Detta talar för att ingripande inte bör få ske sedan vårdnaden har upphört. De påpekar vidare att vårdnadshavaren f. n. har rätt och plikt att bevaka den underåriges intressen. Skall barnvårdsnämnd kunna ingripa även sedan vårdnaden har upphört förlorar den unge detta stöd, vilket inger betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt. Om utredningens förslag genomförs, bör barnvårdsnämnd vara skyldig att alltid underställa länsstyrelsen beslut om omhändertagande av den som har uppnått myndig ålder.

Länsåklagaren i Hallands län och *Lunds domkapitel* ställer sig tveksamma till utredningens förslag. *Domkapitlet* anser att de äldsta intagna skapar svårigheter för behandlingen vid ungdomsvårdsskolorna.

Vissa av de remissinstanser som förordar sänkning av åldersgränsen i 25 § b barnvårdslagen anför att motsvarande sänkning bör göras i lagen om samhällsfarlig asocialitet och lagen om verkställighet av bötesstraff, medan remissinstanser som ansluter sig till utredningens förslag i fråga om barnvårdslagen intar motsatt ståndpunkt.

Vad gäller utbildningsområdet har förslaget att sänka åldersgränsen i 51 § skollagen godtagits av alla remissinstanser utom *länsstyrelsen i Uppsala län*, som ifrågasätter om det finns något bärande skäl för att begränsa inspektionsrätten på föreslaget sätt. Mot utredningens ståndpunkter i fråga om särskolplikt och studiehjälp har någon invändning inte gjorts.

De allra flesta remissinstanserna har också godtagit utredningens förslag rörande trafiklagstiftningen. *Riksåklagaren* anser det visserligen tveksamt om 21-årsgränsen bör bibehållas. Han vill dock inte avstyrka förslaget och hänvisar bl. a. till att den som utövar uppsikt över övningskörning måste ha körkort sedan minst tre år tillbaka och att körkort för bil kan erhållas först vid 18 års ålder. *Socialstyrelsen* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* förordar däremot att åldersgränserna sänks till 20 år i samband med motsvarande sänkning av myndighetsåldern. Enligt *styrelsen* saknas det anledning att över huvud taget behålla någon 21-årsgräns i trafiklagstiftningen. Vad man vill ha garantier för när det gäller övningslärare och innehavare av trafikort är att de har viss trafikrutin.

Detta kan inte anses hänga samman med åldern, utan kravet bör ges uttryck i lagtexten på annat sätt. *Ungdomsförbundet* anför liknande synpunkter.

Förslaget att sänka 21-årsgränsen i rusdrycksförsäljningsförordningen tillstyrks eller lämnas utan erinran av nästan alla remissinstanser. I flera yttranden betonas härvid vikten av att denna åldersgräns inte sätts högre än den allmänna myndighetsåldern.

En *minoritet inom socialstyrelsen* avstyrker den föreslagna sänkningen. Därvid anføres att vissa grupper av ungdom i mycket stor utsträckning koncentrerar sitt intresse till att de en viss dag har rätt till inköp och införsel av rusdrycker. Att även andra rättigheter inträder samma dag har med all sannolikhet inte någon avgörande betydelse för dem. Samhällets problem med ungdomsalkoholism har ökat i inte obetydlig omfattning under senare år. Tidig alkoholdebut kan i många fall utgöra en inkörsport till narkotikamissbruk. Det råder ett klart samband mellan ungdomsbrottslighet samt alkohol- och narkotikamissbruk. De unga torde framför allt komma över alkohol genom att äldre kamrater köper åt dem. Det kan inte anses önskvärt att underlätta detta genom att sänka inköpsåldern. Även *länsåklagarna i Hallands och Skaraborgs län* ifrågasätter om inte nuvarande åldersgräns bör bibehållas med hänsyn till det rådande alkoholmissbruket bland ungdomen.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund erinrar om sin i olika sammanhang framförda uppfattning att utskänkings- och utminuteringsålderna bör samordnas och fastställas till 18 år.

Vad slutligen angår övriga bestämmelser har utredningens ställningstagande i fråga om medborgarskapslagstiftningen inte mött någon kritik under remissbehandlingen. Detsamma gäller reglerna om tillträde till offentlig förhandling och om rätt att träda i kloster.

Förslaget i fråga om rätt att inneha stiletter m. m. godtas av flertalet remissinstanser. *Socialstyrelsen (majoriteten)* tillstyrker förslaget under hänvisning till att praktiska skäl talar för en anpassning till myndighetsåldern. En *minoritet* inom styrelsen hävdar emellertid motsatt uppfattning och framhåller att förbudet har en kriminalpolitisk aspekt och att det kan vara av värde att inte försvåra polisens möjligheter att begränsa ungas innehav av ifrågavarande vapen. Utredningsförslaget avstyrks även av *länsåklagaren i Skaraborgs län*.

Riksåklagaren anser det tveksamt om man utan stöd av närmare utredning bör anknyta åldersgränsen till en sänkt myndighetsålder. Det kan snarare ifrågasättas att höja gränsen till 25 år så att förbudet omfattar alla de åldersgrupper som brukar avses när man talar om ungdomsbrottslighet. Man synes också kunna överväga att helt slopa åldersgränsen och införa totalförbud mot innehav av springstilet och springkniv. Också *länsstyrelsen i Uppsala län* ifrågasätter om inte ett totalförbud bör övervägas med hänsyn till de ökande våldstendenserna.

Departementschefen

Myndighetsåldern

Den nuvarande myndighetsåldern, 21 år, har gammal hävd i vårt land och överensstämmer med vad som sedan länge gäller i en rad andra europeiska länder. Under senare år har emellertid i olika sammanhang gjorts gällande att åldersgränsen är onödigt hög. Förmynderskapsutredningen har föreslagit att myndighetsåldern skall sänkas till 20 år.

Förslaget har fått ett övervägande positivt mottagande vid remissbehandlingen. Flera remissinstanser har dock ifrågasatt lämpligheten och behovet av en sänkning av myndighetsåldern. De politiska ungdomsorganisationerna vill å andra sidan gå längre än utredningen har föreslagit och förordar en sänkning till 18 år.

I diskussionen om lämplig myndighetsålder har påpekats att den biologiska mognaden hos ungdomen numera inträder tidigare än förut. Utredningen och åtskilliga remissinstanser anser det tveksamt om det förhåller sig på samma sätt med den sociala mognaden. Jag finner det föga fruktbart att ta upp denna fråga till närmare diskussion, eftersom det är svårt att ställa upp några objektivt giltiga kriterier på social mognad. Överväganden av detta slag synes mig därför inte ägnade att läggas till grund för ett avgörande om myndighetsåldern skall ändras.

En sänkning av myndighetsåldern skulle främst få betydelse i fråga om behörigheten i ekonomiska angelägenheter. Nu för tiden förvärvar de unga i allmänhet avsevärda erfarenheter i sådana frågor redan före 21 års ålder. De som beger sig ut i förvärvslivet kan som regel få anställningar som gör det möjligt för dem att försörja sig själva. För den växande grupp av unga som bedriver studier vid högre läroanstalter innebär det för några år sedan införda studiesociala systemet att de inte har behov av något ekonomiskt bistånd från föräldrarnas sida för finansieringen av sina studier. Dessa och andra faktorer leder till att de unga i allmänhet kan frigöra sig från den ekonomiska gemenskapen med föräldrarna redan innan de blir myndiga. Många gifter sig och bildar egna hem före 21 års ålder. Hittills har visserligen krävts tillstånd av länsstyrelsen för att en man som är under 21 år skall få ingå äktenskap. Sådant tillstånd har dock i praxis så gott som alltid beviljats när mannen har fyllt 18 år och fått sina föräldrars samtycke till äktenskapet (se prop. 1968: 136 s. 73), och fr. o. m. den 1 juli 1969 sänks åldersgränsen till vad som redan nu gäller för kvinna, nämligen 18 år.

Nu anförda förhållanden talar för att myndighetsåldern bör sänkas. Ungdomsorganisationernas uppfattning att man bör gå längre än utredningen har föreslagit och sänka myndighetsåldern till 18 år har enligt min mening vissa skäl för sig. Många har redan vid 18 år frigjort sig från det ekonomiska beroendet av föräldrarna och lever ett självständigt liv. De är bosatta utanför föräldrahemmet, har eget hushåll och försörjer sig själva genom eget arbete

eller bedriver studier som finansieras genom statliga studiemedel. De unga som har förvärvsarbete har redan enligt gällande bestämmelser rätt att förfoga över sin arbetsinkomst. Det finns emellertid också många 18-åringar, som inte alls har så självständig ställning i förhållande till sina föräldrar. Vidare måste beaktas att omyndigheten medför ett skydd för de unga mot förhastade åtgärder på det ekonomiska området. Lockelserna för ungdomen till sådana transaktioner är i dagens samhälle avgjort mera framträdande än tidigare med hänsyn bl. a. till de vidgade möjligheter till avbetalningsköp och lån i olika former som numera står till buds för enskilda. Lockelserna förstärks väsentligt genom den intensiva reklamen för inköp av konsumtionsvaror som riktar sig inte minst till ungdomen.

Jag vill i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten på att myndighetsåldern hittills har varit densamma i hela Norden. En enhetlig ordning är otvivelaktigt av värde med hänsyn till de nära förbindelser som råder mellan de nordiska länderna. Frågan om sänkning av myndighetsåldern har behandlats vid nordiska överläggningar och man har härvid lyckats nå enighet om att åldersgränsen bör sänkas till 20 år. I Island har en sådan ändring redan genomförts. Motsvarande ändringsförslag har nyligen lagts fram i Danmark och Norge och kan inom kort väntas också i Finland.

Ett par remissinstanser har ifrågasatt om man inte — med eller utan kombination med en sänkning av myndighetsåldern till 20 år — borde införa en regel om att underårig som ingår äktenskap skall bli myndig i samband därmed. Samma tanke togs upp av Stockholms stads överförmyndarnämnd i yttrande över familjerättskommitténs betänkande, vilket bl. a. innehöll förslag om sänkning av äktenskapsåldern (prop. 1968:136 s. 24). Regler om sådan s. k. emancipation finns i en del främmande länder, bl. a. Finland och Island. Dessa regler ger uttryck åt den i och för sig riktiga tanken att unga som faktiskt har släppt de ekonomiska banden med föräldrarna och bildat ett eget hem bör vara självständiga i ekonomiskt hänseende. Emellertid är det inte bara de gifta som på detta sätt står fria i förhållande till sina föräldrar, utan detsamma gäller många andra. Det synes mig därför inte lämpligt att placera de gifta i någon särställning när det gäller tidpunkten för myndighetens inträde.

Mina överväganden i frågan har fört mig till den slutsatsen att myndighetsåldern i enlighet med utredningens förslag bör sänkas till 20 år och vara lika för alla. Som jag inledningsvis nämnde har 1968 års riksdag som vilande antagit förslag om sänkning av rösträttsåldern vid riksdagsval från året efter fyllda 20 år till året efter fyllda 19 år. Om detta förslag blir slutligt antaget och myndighetsåldern sänks till 20 år kommer den relation som nu råder mellan myndighetsålder och rösträttsålder att bestå även i fortsättningen.

Som redan har framgått har jag förståelse för de synpunkter som ligger bakom förslagen om en längre gående sänkning av myndighetsåldern och

om en emancipationsregel. Vid beredningen av förevarande lagstiftnings- ärende i justitiedepartementet har det befunnits, att man i stor utsträckning kan tillgodose dessa synpunkter genom att vidga behörigheten för dem som ännu inte har uppnått myndig ålder. Utvidgningarna tar sikte bl. a. på den underåriges rätt att bestämma över sin vistelseort och sina studier samt hans rätt att företa vissa vardagliga rättshandlingar.

Enligt 6 kap. 4 § föräldrabalken får den som har fyllt 18 år själv sluta arbetsavtal. Föräldrarnas behörighet i detta hänseende inskränker sig till en möjlighet att med domstols samtycke häva avtal som är till skada för den omyndige. En 18-åring förfogar alltså i princip själv över sin arbetskraft. Enligt min mening bör motsvarande bestämmanderätt tillkomma honom när det gäller att välja om han skall ägna sig åt förvärvsarbete eller studier och vad han i så fall skall studera. Det statliga studiemedelssystemet ger var och en möjlighet att bedriva studier på eftergymnasial nivå utan att vara beroende av föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Vid prövning av ansökan om studiemedel tas nämligen inte någon hänsyn till föräldrarnas inkomst och förmögenhet, oavsett om den studerande har uppnått myndig ålder eller inte. Eftersom upptagande av studiemedel innebär en skuldsättning måste emellertid den som är omyndig ha förmyndarens samtycke till en sådan åtgärd. Förmyndaren har alltså en formell möjlighet att genom att vägra samtycke hindra den unge från att ägna sig åt de studier han önskar. Detta strider mot den princip jag nyss anförde, nämligen att den som har fyllt 18 år själv bör få avgöra om han skall ägna sig åt förvärvsarbete eller studier, och det rimmar inte heller med den syn på den studerande som självständig i förhållande till föräldrarna vilken reglerna om studiemedel bygger på.

Att den som är över 18 år utan förmyndarens samtycke skall få åta sig den förbindelse som upptagande av studiemedel innebär har förordats i centrala studiehjälpsnämndens yttrande över utredningens förslag. Enligt min mening kan några betänkligheter av hänsyn till omsorgen om den omyndiges bästa inte möta mot en sådan reform. Studiemedel beviljas av statlig myndighet. De är maximerade till visst belopp och kan i regel inte utgå under mer än ett år utan att den studerande kan påvisa vissa studieresultat. Den del av studiemedlen som utgör lån löper utan annan ränta än den som kan sägas ligga i indexregleringen, och amorteringsbestämmelserna är gynn- samma för låntagaren. Från administrativ synpunkt skulle ett slopande av kravet på förmyndarens samtycke innebära en viss lättnad.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet och statsrådet Moberg har jag kommit till följande uppfattning.

Underårig som har fyllt 18 år bör få ta upp studiemedel utan samtycke av förmyndaren. Han bör också själv få råda över uppburna medel samt avkastning därav och vad som har trätt i medlens ställe. I likhet med vad som enligt 9 kap. 3 § andra stycket gäller i fråga om arbetsinkomst bör emel-

lertid förmyndaren ha rätt att med överförmyndarens samtycke ta hand om medlen, i den mån det behövs av hänsyn till den omyndiges uppfostran och välfärd.

Det kan förefalla naturligt att låta samma regler gälla i fråga om studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet. Detta tar emellertid sikte på skolformer där de flesta eleverna är under myndig ålder, och för dessa elever är rätten till både vissa tillägg och studielån beroende av föräldrarnas ekonomi. Reglerna om studiehjälp kan alltså sägas bygga på den tanken att föräldrarna i mån av förmåga skall bidra till kostnaderna för barnens studier vid sådana skolor som åsyftas i reglementet. Den statliga studiehjälpen till omyndiga är utformad som ett stöd åt barnfamiljerna, och syftet med de inkomstprövade förmånerna är att stärka den ekonomiska ställningen för familjer i låga inkomstlägen så att barn från sådana hem skall få möjlighet att skaffa sig utbildning utöver den som ges i den obligatoriska skolan. Mot denna bakgrund vill jag inte förorda några inskränkningar i förmyndarens befogenheter med avseende på studiehjälpsförmånerna.

De bestämmelser i 9 kap. föräldrabalken som föranleds av det nu anförda bör utformas så att de blir tillämpliga — förutom på studiemedel enligt studiemedelsförordningen — även på sådana lån till studier och yrkesutbildning som kan lämnas ur riksbankens avbetalningslånefond. Däremot bör de, i enlighet med vad nyss sagts, inte gälla studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet.

Genom en ändring år 1966 (nr 308) i 15 kap. 14 § föräldrabalken infördes en regel om undantag från kravet på överförmyndarens samtycke för upptagande av bl. a. statligt lån som syftar till att bereda omyndig hjälp till utbildning. Efter den föreslagna ändringen i 9 kap. blir denna undantagsregel tillämplig dels på lån enligt studiehjälpsreglementet dels på annat statligt studielån som skall tas upp för den som är under 18 år eller omyndigförklarad.

Vid 1966 års ändring i 15 kap. 14 § jämställdes med statligt lån för utbildning sådant lån för bosättning. Härmed avses i första hand lån som enligt kungörelsen den 29 juni 1946 (nr 570) om statliga bosättningslån (omtryckt 1953:330, ändrad senast 1967:200) utgår ur statens bosättningslånefond. Sådant lån kan beviljas för inköp av möbler, andra bosättningsföremål m. m. till ett belopp av högst 5 000 kr. Ansökan om lån prövas av riksbanken, som bl. a. skall beakta om lånet är tillrådligt med hänsyn till sökandens egna villkor och intressen. Lånet löper med ränta och skall amorteras på viss tid. Uppskov kan medges med amorteringen, och i ömmande fall kan fordran på återbetalning efterskänkas. Lån till bosättning kan utgå även ur riksbankens avbetalningslånefond. Liksom när det gäller studiemedel skulle ett slopande av kravet på förmyndarens medverkan vid upptagande av statligt bosättningslån medföra administrativa förenklingar utan att vara förenat med några beaktansvärda risker för den

omyndige. De underåriga det här är fråga om är i allmänhet gifta. Även om så inte är fallet torde de vara i hög grad lösgjorda från den ekonomiska sambörigheten med föräldrarna, och det synes principiellt riktigt att det skall vara en angelägenhet enbart mellan dem och det lånebeviljande organet om de skall få statligt lån till bosättningen. Jag förordar därför att statligt lån till bosättning även i nu aktuellt hänseende jämställs med statligt studielån.

En fri bestämmanderätt för underårig som har fyllt 18 år i frågor om förvärvsarbete och studier förutsätter att den unge också har frihet att själv välja sin vistelseort. Redan nu torde det vara mycket vanligt att förvärvsarbetande och studerande ungdom sluter hyresavtal för egen räkning utan förmyndarens direkta medverkan. I sådana fall kan dock i regel dennes samtycke antas föreligga. Det synes mig emellertid rimligt att den, som har fyllt 18 år, får rättsliga möjligheter till självständighet i detta hänseende. Jag föreslår därför att sådan underårig får rätt att själv hyra bostad för eget bruk. Regeln bör gälla bara hyresavtal, inte förvärv av bostadsrätt, vilket i allmänhet är en från ekonomisk synpunkt alltför ingripande disposition för att den skall få företas utan förmyndarens medverkan. I likhet med vad som enligt 6 kap. 4 § föräldrabalken gäller i fråga om arbetsavtal bör förmyndaren ha rätt att med myndighets medgivande bringa hyresavtal som den omyndige har slutit att upphöra omedelbart om det behövs med hänsyn till dennes uppfostran eller välfärd. Förmyndaren bör alltså kunna ingripa exempelvis om den omyndige bosätter sig i en miljö där han kan utsättas för skadligt inflytande eller om han hyr en bostad som är oskäligt dyrbar med hänsyn till hans behov och ekonomiska möjligheter. Den föreslagna regeln är givetvis avsedd främst för de unga som försörjer sig själva genom eget arbete eller finansierar sitt uppehälle med hjälp av statliga studiemedel. Den omyndige svarar för avtalets fullgörande med hela sin förmögenhet, alltså även sådan egendom som han inte själv råder över. Om han inte kan betala hyran med medel som han själv disponerar bör emellertid förmyndaren kunna utverka att avtalet får sägas upp under hänvisning härtill. Förmyndaren bör inte vara tvungen att mot sin vilja använda medel som står under hans förvaltning till att betala hyra för bostad som den omyndige själv har hyrt. Har ett hyresavtal sagts upp av förmyndaren bör den omyndige, likaledes i enlighet med vad som gäller för arbetsavtal, inte ha rätt att utan förmyndarens samtycke träffa nytt sådant avtal.

En regel om rätt för den omyndige att själv hyra egen bostad ingriper i både vårdnadshavarens och förmyndarens befogenheter. Rätten att bestämma om den underåriges vistelseort ligger inom ramen för vårdnaden, medan ingående av hyresavtal är ett sådant förmögenhetsrättsligt förfogande som tillhör förmyndarskapet. Jag föreslår att regeln om rätt att hyra bostad placeras i 9 kap., som behandlar omyndighetens rättsverkningar,

och att en erinran om bestämmelsen införs i 6 kap., som handlar om vårdnaden.

Den föreslagna regeln om behörighet för den som är över 18 år att själv hyra bostad för eget bruk får anses innebära att ungdom över denna ålder i princip har rätt att bryta sig ur hushållsgemenskapen med föräldrarna och bilda eget hushåll. Med föräldrarnas tillstånd kan även den som är under 18 år göra detta. En underårig som har eget hushåll, vilket givetvis kräver att han också har medel för sin dagliga försörjning, torde vanligen ha ett stort mått av ekonomisk självständighet. Det synes därför naturligt att han också skall ha ganska stor frihet att företa sådana rättshandlingar som har samband med den dagliga hushållningen. Enligt gällande rätt tillerkänns den som är gift viss behörighet i detta hänseende. Bestämmelser härom finns i 5 kap. 12 och 13 §§ giftermålsbalken. 12 § innehåller regler om rätt för make att med förpliktande verkan även för den andra maken ingå rättshandlingar som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen och barnens uppfostran. I paragrafen föreskrivs emellertid också att make som är underårig får ingå rättshandlingar av detta slag utan hinder av att han är omyn- dig. Genom denna bestämmelse har emancipationstanken vunnit visst erkännande i svensk rätt. Enligt min mening finns emellertid inte anledning att begränsa behörigheten till dem som är gifta. Varje underårig som har eget hushåll bör ha rätt att själv ingå rättshandlingar av det slag som avses i 5 kap. 12 § giftermålsbalken.

På grund av det nu anförda föreslår jag att de nämnda reglerna om omyn- dighets behörighet i 5 kap. giftermålsbalken överflyttas till föräldrabalken och görs tillämpliga även på underårig som har eget hushåll utan att vara gift. Det kan givetvis uppstå tvekan om vilken innebörd som skall läggas i rekvisitet att den underårige har eget hushåll. Några oöverkomliga svårig- heter för rättstillämpningen behöver dock inte befaras. Inte heller före- ligger risk för att den nya behörighetsregeln skall ge upphov till ett stort antal processer. De bestämmelser som nu finns i 5 kap. 12 § giftermåls- balken är redan de mycket vagt utformade men de har ändå inte föranlett några särskilda problem i den praktiska tillämpningen.

Föräldrabalkens regler i ämnet bör innehålla att underårig som har eget hushåll får ingå sådana rättshandlingar som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen och för uppfostran av barn som tillhör hushållet. I enlighet med vad som gäller enligt giftermålsbalken bör vidare föreskrivas att rättshandling som den omyndige företar inte skall vara bindande om motparten insåg eller bort inse att det som anskaffades genom rättshand- lingen inte var behövligt. Enligt 5 kap. 13 § giftermålsbalken kan den som missbrukar sin behörighet enligt 12 § berövas denna genom beslut av dom- stol. Motsvarande bör gälla enligt föräldrabalken. Ansökan härom bör, lik- som enligt nuvarande bestämmelser i giftermålsbalken, kunna göras av

förmyndaren. Domstolens förordnande bör kunna upphävas på ansökan av förmyndaren eller den omyndige själv om ändrade förhållanden har inträtt. Domstolens beslut bör, i likhet med vad som föreskrivs i giftermålsbalken, kungöras i Post- och Inrikes Tidningar samt i ortstidning.

Om bestämmelser av den innebörd jag nu har angett införs i föräldrabalken bör, som jag nyss framhöll, motsvarande regler i giftermålsbalken kunna utgå. Någon ändring i sak för gift underårig innebär detta inte. Underårig som är gift och har eget hushåll tillsammans med sin make blir enligt föräldrabalken behörig att ingå rättshandlingar för den dagliga hushållningen och barnens uppfostran. Av 5 kap. 12 § giftermålsbalken följer då att han också kan ingå sådana rättshandlingar med förpliktande verkan för andra maken. Skulle behörigheten enligt föräldrabalken ha tagits ifrån honom saknar han även behörighet enligt giftermålsbalken.

Reglerna om underårigs rätt att sluta hyresavtal bör införas i ett nytt första stycke i 9 kap. 2 § föräldrabalken. En hänvisning till denna bestämmelse bör göras i ett nytt andra stycke i 6 kap. 3 §. Reglerna om rättshandlingar för den dagliga hushållningen och om lån för utbildning och bosättning bör tas upp i två nya paragrafer i 9 kap., benämnda resp. 2 a och 3 a §. Den nya 2 a § föranleder en mindre jämkning i 20 kap. 28 §.

Några skäl att nu utvidga den behörighet som tillkommer omyndigförklarade personer på motsvarande sätt som föreslås i fråga om underåriga föreligger enligt min mening inte.

De föreslagna nya reglerna synes mig i allt väsentligt tillgodose de synpunkter som ligger till grund för förslagen att sänka myndighetsåldern till 18 år och att införa en regel om emancipation för underåriga som ingår äktenskap. Samtidigt skyddas den underårige mot förhastade ekonomiska transaktioner. Sammanfattningsvis innebär förslaget att underårig, som har fyllt 18 år, inte bara som f. n. själv kan ta anställning och disponera över sin arbetsinkomst. Han får också ökade möjligheter att själv fritt välja mellan förvärvsarbete och studier. Han får vidare rätt att skaffa sig egen bostad utan föräldrarnas medverkan. Nuvarande möjlighet för underårig, som är gift, att oavsett ålder företa sådana rättshandlingar, som krävs för den dagliga hushållningen, vidgas till att omfatta alla underåriga som har eget hushåll. Förmyndarens befogenheter inskränks till att gälla i huvudsak ingående av kreditavtal — med vissa undantag — samt förfogande över egendom som inte utgörs av arbetsinkomst eller av statliga medel som tillhandahållits för bosättning eller för högre studier. Dessutom får förmyndaren möjlighet att ingripa om den underårige missbrukar sin handlingsfrihet.

Sänkningen av myndighetsåldern och övriga nu behandlade lagändringar bör träda i kraft den 1 juli 1969. Några särskilda övergångsbestämmelser torde inte behövas mer än på en punkt. Om domstol med stöd av 5 kap. 13 § giftermålsbalken har tagit ifrån make hans behörighet enligt 12 § bör

detta beslut i fortsättningen gälla som om det hade meddelats enligt den nya 2 a § i 9 kap. föräldrabalken.

Den av mig förordade ändringen av myndighetsåldern innebär, som jag tidigare har påpekat, att den nordiska rättslikheten i detta hänseende kommer att bestå. Vad angår övriga europeiska länder gäller redan nu delvis olika myndighetsåldrar. I Östeuropa är åldersgränsen 18 år, i Schweiz 20 år och i andra västeuropeiska länder 21 år. I England har emellertid nyligen föreslagits en sänkning av myndighetsåldern till 18 år. Vid europeiskt justitieministermöte i juni 1968 ställde sig ytterligare ett antal länder positiva till tanken på en sänkning av gällande 21-årsgräns.

En sänkning av åldersgränsen för svensk del med ett år medför enligt min mening inte sådana komplikationer i internationellt privaträttsligt hänseende att det finns anledning att nu överväga ändring i gällande regler på detta område. Inte heller de nya bestämmelser jag föreslår i fråga om omyndighetens rättsverkningar synes mig kräva några sådana ändringar.

Stockholms stads överförmyndarnämnd har i sitt yttrande över förmynderskapsutredningens förslag tagit upp en fråga om ändring av reglerna om förordnande av god man i 18 kap. 3 § föräldrabalken. Enligt nämndens mening bör i samband med en sänkning av myndighetsåldern införas möjlighet att förordna god man för den som på grund av oerfarenhet behöver biträde med sina ekonomiska angelägenheter. Jag är inte beredd att ta upp detta förslag nu utan anser att frågan bör behandlas i samband med den allmänna översyn av förmynderskapslagstiftningen som förmynderskapsutredningen f. n. är sysselsatt med.

Andra 21-årsgränser

Vid sidan av de regler som direkt anknyter till myndighetsåldern finns bestämmelser om en åldersgräns på 21 år i åtskilliga andra författningar som har tillkommit med riksdagens medverkan. Ofta har 21-årsgränsen valts för att få överensstämmelse med myndighetsåldern. Ibland har emellertid andra motiv varit avgörande eller i vart fall inverkat på bedömningen. När det gäller att avgöra om en sänkning av myndighetsåldern med ett år skall påverka andra åldersgränser bör den principiella utgångspunkten enligt min mening vara att en anpassning nedåt bör ske överallt där den nuvarande åldersgränsen i väsentlig grad influerats av den nuvarande myndighetsåldern. På områden där det finns speciella skäl att behålla en 21-årsgräns bör någon konsekvensändring däremot inte göras.

21-årsgränser finns i författningar på vitt skilda rättsområden. Beträffande de ändringar som kan bli aktuella i andra författningar än sådana som tillhör justitiedepartementets verksamhetsområde har jag i varje särskilt fall samrått med vederbörande statsråd.

Beträffande den familjerättsliga lagstiftningen är det tydligt

att reglerna i föräldrabalken om vårdnadens upphörande, samtycke till adoption, hävande av adoptivförhållande och längsta tid för barnavårdsmanuppdrag, i ärvdabalken om behörighet att upprätta testamente samt i giftermålsbalken om giftomans samtycke till äktenskap alla har nära samband med myndighetsåldern. Åldersgränserna bör därför, såsom utredningen har föreslagit, i samtliga dessa fall anpassas till en sänkt myndighetsålder.

På en punkt torde särskild övergångsbestämmelse behövas, nämligen i fråga om reglerna angående barnavårdsmanuppdrag. Sedan de nya bestämmelserna har trätt i kraft, bör barnavårdsman inte finnas för den som är över 20 år. Om sådant uppdrag dessförinnan har meddelats för tid efter fyllda 20 år, bör därför uppdraget upphöra vid lagens ikraftträdande, om barnet då är 20 år, och annars när barnet uppnår denna ålder.

Om vårdnaden skall upphöra vid 20 år, kan abortlagens 21-årsgräns för hörande av kvinnans vårdnadshavare i abortärende inte stå kvar oförändrad. Svea hovrätt har ansett vissa skäl tala för att åldersgränsen sätts till 18 år. Eftersom abortlagstiftningen f. n. är föremål för en allmän översyn är jag inte nu beredd att förorda en längre gående sänkning än till 20 år.

Jag biträder utredningens förslag att föreskrifterna i lagen om allmän försäkring rörande utbetalning av moderskapspenning anpassas till en sänkt myndighetsålder.

I 8 kap. 1 § ärvdabalken föreskrivs en högsta åldersgräns vid 21 år för rätt till *u n d e r h å l l s b i d r a g* ur kvarlåtenskap. Detsamma gäller för barns rätt till livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring och militärsättningsförordningen. Utredningen föreslår att även dessa åldersgränser anpassas till en sänkt myndighetsålder. Förslaget har kritiserats av några remissinstanser, som påpekat att en sänkning av myndighetsåldern inte i och för sig ökar de ungas försörjningsmöjligheter. Som ytterligare argument mot förslaget har anförts att en sänkning skulle kunna få konsekvenser för beräkningen av exempelvis livräntor i skadeståndsmål och att det kan ifrågasättas om en sådan utveckling är önskvärd.

Bestämmelserna om underhållsbidrag ur kvarlåtenskap bör enligt min mening ses i samband med reglerna i 7 kap. 1 § föräldrabalken om föräldrars skyldighet att bekosta sina barns uppehälle och utbildning. I detta lagrum anges en nedre åldersgräns vid 16 år, före vilken underhållsskyldigheten aldrig upphör. Någon motsvarande övre gräns finns inte, utan underhållsplikten består till dess att barnet har fått den utbildning som kan anses tillbörlig med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag. Som motiv för en övre åldersgräns för underhållsbidrag ur kvarlåtenskap anfördes vid regelns tillkomst bl. a., att syskon inte var underhållsskyldiga mot varandra och att det därför inte var rimligt att till förmån för ett barn som hade uppnått myndig ålder minska de andra barnens arvslotter. Någon underhållsplikt gäller emellertid inte heller i förhållande till underåriga syskon, och de sålunda anförda skälen innebär alltså inte någon nödvändig

sammankoppling med myndighetsåldern. Det mest naturliga är att rätten till underhållsbidrag ur kvarlåtenskap i likhet med vad som gäller underhållsbidrag enligt föräldrabalken inte inskränks genom någon absolut tidsgräns. Jag föreslår därför att den nuvarande 21-årsgränsen i 8 kap. 1 § ärvdabalken slopas.

Den av mig föreslagna ändringen innebär att frågan i vad mån underhållsbidrag skall utgå ur kvarlåtenskap får bedömas efter dels vilka utbildningskostnader som är skäligen med hänsyn till boets förhållanden och barnets anlag, dels vilket behov barnet har av bidrag till dessa kostnader. Med hänsyn inte minst till de goda studiefinansieringsmöjligheter som numera står till buds torde bedömningen bara i undantagsfall leda till att bidrag skall utgå för tid efter det att barnet har uppnått myndig ålder, dvs. enligt förslaget 20 år.

De nya reglerna i 8 kap. 1 § ärvdabalken bör inte tillämpas på kvarlåtenskap efter den som har avlidit innan lagändringen träder i kraft. Jag föreslår en övergångsbestämmelse härom.

Reglerna om livränta till efterlevande barn inom yrkesskadeförsäkringen ändrades senast år 1967, varvid bl. a. den ålder till vilken sådan livränta alltid skall utgå höjdes från 16 till 19 år. Detta innebar en anpassning till vad som gäller om barnpension enligt lagen om allmän försäkring. Mellan 19 och 21 år kan livränta utgå om det är motiverat av särskilda i lagen angivna skäl. Mot denna bakgrund framstår det inte som motiverat att ändra 19-årsgränsen. Inte heller vill jag förorda en sänkning av 21-årsgränsen. Detta skulle för vissa fall försämra det skydd som yrkesskadeförsäkringen f. n. ger. I konsekvens med dessa ställningstaganden bör också motsvarande regler i militärsättningsförordningen bibehållas oförändrade.

I likhet med utredningen anser jag att det inte finns någon anledning att i detta sammanhang föreslå ändring av reglerna i 9 § lagen om yrkesskadeförsäkring angående beräkningen av den försäkrades årliga arbetsförtjänst.

Lagen om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn bygger på en internationell konvention i ämnet. Jag delar utredningens uppfattning att det inte är möjligt att i detta sammanhang göra någon ändring i den lagen.

På det skatterättsliga området finns två bestämmelser som tillmäter 21-årsgränsen betydelse för beskattningen. Den ena är 28 § arvsskatteförordningen, som medger viss lindring i arvsbeskattningen för barn under 21 år. Den andra är 8 § förordningen om statlig förmögenhetsskatt, enligt vilken föräldrar i viss omfattning beskattas för förmögenhet som tillhör deras barn under 21 år. Utredningen föreslår att dessa båda åldersgränser anpassas till en sänkt myndighetsålder. Vad beträffar förmögenhetsskatten framstår en sådan sänkning som en naturlig konsekvens av att den ålder då barnen själva disponerar över sin förmögenhet sänks. Förslaget i denna del, som innebär en viss skattelindring, har inte heller mött några erin-

ringar under remissbehandlingen, och jag förordar att det genomförs.

Regeln i 28 § arvsskatteförordningen ingår i ett delvis ganska komplicerat regelsystem, som syftar till att åstadkomma en rimlig avvägning mellan olika kategorier skattskyldiga. Utredningens förslag till sänkning av 21-årsgränsen har under remissbehandlingen kritiserats från några håll. Därvid har hävdats att den skattehöjning som förslaget innebär skulle strida mot den allmänna tendensen att i ökad utsträckning tillgodose barnfamiljernas intressen.

Jag vill erinra om att den särskilda skattelindring, som gäller om arv- eller testamentstagaren inte fyllt 21 år, har tillkommit för att tillgodose underårigas behov av medel för uppfostran och utbildning. Det finns enligt min mening inte anledning att i arvsskatteförordningen ha någon generell regel om särskild skattelindring med anknytning till en högre åldersgräns än myndighetsåldern. Den påtalade skatteskärpningen blir i regel obetydlig. Jag föreslår därför att åldersgränsen sänks till 20 år.

Under remissbehandlingen har väckts ytterligare en fråga rörande skattelagstiftningen. Enligt bestämmelse i kommunalskattelagen får avdrag vid inkomstbeskattningen göras bl. a. för premier för vissa försäkringar som ägs av den skattskyldiges omyndiga barn. En sänkning av myndighetsåldern medför automatiskt en begränsning av denna avdragsrätt. Svenska försäkringsbolags riksförbund har under hänvisning till att en sådan ändring skulle rubba förutsättningarna för redan ingångna avtal hävdats, att särskilda övergångsbestämmelser är påkallade. Jag kan inte biträda denna uppfattning. Den omständigheten att en person har slutit ett långtidsavtal under den förutsättningen att avtalet skulle medföra vissa gynnsamma verkningar för honom i skattehänseende kan inte betraktas som ett tillräckligt motiv för att vid en ändring i civilrättslig lagstiftning, som återverkar på skattereglerna, ändå låta honom åtnjuta de sålunda beräknade fördelarna.

Vad härefter beträffar det straffrättsliga området märks till en början vissa paragrafer i 6 kap. brottsbalken, som handlar om sedlighetsbrott. Detta kapitel innehåller en rad bestämmelser som straffbelägger sexuella handlingar mot barn och ungdom. Utmärkande är bl. a. att homosexuella handlingar behandlas strängare än motsvarande heterosexuella handlingar. Två av de 21-årsgränser som förekommer i kapitlet rör just homosexuella handlingar. Enligt 4 § straffas den, som har könsligt umgänge med annan av samma kön under 21 år, för otukt med ungdom, om gärningen sker under utnyttjande av den unges beroende ställning. I 8 § föreskrivs straff för förförelse av ungdom i fråga om den som genom att utlova eller lämna ersättning skaffar eller försöker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med annan av samma kön under 21 år. Beträffande motsvarande gärningar som är riktade mot person av motsatt kön upphör straffskyddet vid

18 års ålder. En ytterligare 21-årsgräns finns i 7 §, där det bl. a föreskrivs att den som förleder någon som är under 21 år till otuktigt levnadssätt skall straffas för koppleri. Denna regel är inte begränsad till homosexuella förhållanden.

Utredningen tar inte bestämd ståndpunkt i frågan om de nu nämnda 21-årsgränserna skall anpassas till en sänkt myndighetsålder men framhåller, att skälen för en sänkning synes starkare i fråga om 4 och 8 §§ än beträffande 7 §, som bl. a. syftar till att underlätta ingripanden mot dem som förleder unga till prostitution. Bland remissinstanserna uttalar sig majoriteten för att samtliga tre åldersgränser sänks.

Enligt min mening kan det ifrågasättas om det i fortsättningen finns anledning att i brottsbalken skilja mellan homosexuella och heterosexuella handlingar. Det är emellertid en fråga som jag inte kan ta upp i detta sammanhang. Den får utredas särskilt. Jag begränsar mig här till att föreslå att 21-årsgränserna i samtliga tre aktuella paragrafer sänks till 20 år. Beträffande bestämmelsen i 7 § om straff för koppleri vid förledande av unga till otuktigt levnadssätt vill jag framhålla att den inte torde ha någon större självständig betydelse för möjligheterna att ingripa mot sutenörer och andra som förleder unga till prostitution. I regel torde nämligen, som riksåklagaren har framhållit, gärningsmannen i sådana fall också utnyttja den unge vanemässigt eller i vinningssyfte, och straffansvar föreligger då enligt paragrafen oavsett den utnyttjades ålder.

Inom det straffrättsliga påföljdssystemet utgör 21-årsåldern en betydelsefull gräns. Den som fyllt 18 men inte 21 år får enligt 26 kap. 4 § andra stycket brottsbalken dömas till fängelse bara om frihetsstraff är påkallat främst av hänsyn till den allmänna laglydnaden eller om fängelse annars anses lämpligare än annan påföljd. Den mera långvariga frihetsberövande påföljd som i första hand bör komma i fråga för ungdom mellan 18 och 21 år är ungdomsfängelse. Även den som är mellan 21 och 23 år kan enligt 29 kap. 1 § andra stycket dömas till ungdomsfängelse, om det anses uppenbart lämpligare än annan påföljd.

Utredningen förordar att de nämnda åldersgränserna i brottsbalken lämnas orubbede vid en sänkning av myndighetsåldern och framhåller, att de i första hand har bestämts efter kriminalpolitiska hänsyn och bara i andra hand påverkats av sådana överväganden rörande ungdomens genomsnittliga mognad som ligger till grund för bestämningen av myndighetsåldern. Utredningens ståndpunkt delas av många remissinstanser, men det finns en ganska stark opinion för att även här en anpassning till myndighetsåldern bör ske. Som skäl härför åberopas bl. a. att ungdomsfängelse inte har så uppenbara fördelar framför vanligt fängelse i fråga om 20-åringar att dess företrädesställning bör bestå efter en sänkning av myndighetsåldern. Vidare påpekas att en nedsättning av åldersgränsen inte skulle innebära något

absolut hinder mot att en myndig person döms till ungdomsfängelse, eftersom det finns en möjlighet att tillämpa denna påföljd ända upp till 23 års ålder.

För min del vill jag framhålla att det nuvarande straffrättsliga påföljds-systemet är resultatet av en lång utveckling, som bl. a. har inneburit att reglerna om behandlingen av unga lagöverträdare har blivit mer differentierade och att utrymmet för fängelse som brottspåföljd för denna åldersgrupp har inskränkts. De åldersgränser som nu gäller på området har bestämts främst på grundval av kriminalpolitiska överväganden. Som Svea hovrätt framhåller torde 20-åriga lagöverträdare ofta nog vara försenade i sin utveckling. De överväganden som ligger till grund för en sänkning av den allmänna myndighetsåldern bör därför inte vara avgörande för det straffrättsliga området. För min del ansluter jag mig till utredningens förslag att 21-årsgränsen behålls inom området för brottsbalkspåföljderna.

De bestämmelser i lagen om behandling i fångvårdsanstalt som inskränker möjligheterna att tillgripa inneslutning i enrum som disciplinär åtgärd mot intagen under 21 år har visst samband med påföljdsreglerna. Med hänsyn härtill och då behandlingslagen f. n. är föremål för översyn anser jag i likhet med utredningen att behandlingslagens bestämmelser om isolering inte nu bör ändras.

I lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns åtskilliga föreskrifter om handläggningen av brottmål mot den som är under 21 år. Sådana mål skall handläggas skyndsamt och, när svårare straff än böter kan komma i fråga, om möjligt i sådan ordning att de inte tilldrar sig uppmärksamhet. Under vissa förutsättningar kan domstolen förordna om handläggning inom stängda dörrar. Vidare finns särskilda bestämmelser om hörande av vårdnadshavare och personundersökare samt om förordnande av offentlig försvarare. I nämnden bör tjänstgöra nämndemän som har insikt och erfarenhet i ungdomsvård.

Utredningen föreslår att 21-årsgränserna i den nu nämnda lagen genomgående sänks till 20 år. Detta förslag godtas av alla remissinstanser utom rikspolisstyrelsen, som anser att de flesta av de aktuella föreskrifterna är kriminalpolitiskt motiverade och därför inte bör ändras om påföljdsreglerna i brottsbalken lämnas oförändrade. Jag anser rikspolisstyrelsens synpunkter beaktansvärda. Föreskriften om hörande av vårdnadshavare kan visserligen inte tillämpas efter det att vårdnaden har upphört, vilket enligt mitt förslag skall ske vid 20 års ålder. Bestämmelsen att personundersökare skall höras tjänar emellertid till att ge domstolen bättre underlag för valet av påföljd bland de alternativ som står till buds. Reglerna om offentlig försvarare och om tjänstgöringen i nämnden fyller en liknande funktion. Föreskrifterna om snabbhet och diskretion i handläggningen bidrar till att brottmålsförandet utformas så skonsamt som möjligt för den unge. Samtliga dessa bestämmelser bygger alltså på kriminalpolitiska hänsyn. De skäl som talar

för att brottsbalkens påföljdsregler inte bör påverkas av att myndighetsåldern sänks är alltså tillämpliga även på dem. Jag föreslår därför att 21-årsgränserna i den nu behandlade lagen lämnas orubbade med undantag för bestämmelsen om att vårdnadshavare skall höras. Eftersom lagen på ett par ställen använder uttrycket underårig som beteckning för den som är under 21 år men detta uttryck får ändrad innebörd genom att myndighetsåldern sänks, måste dessutom ett par redaktionella jämkningar göras i lagen.

Ett område där 21-årsgränsen är av stor betydelse är barnavårds- och ungdomsvårdslagen. Ingridande med stöd av barnavårdslagen kan grundas på två skilda slag av motiv, nämligen dels olämplighet hos fostraren eller i hemmiljön (25 § a barnavårdslagen), dels misskötsamhet hos den unge själv (25 § b). I den förra typen av fall kan ingripande inte företas sedan den unge har fyllt 18 år, medan motsvarande åldersgräns i de senare fallen är 21 år. Vidtagna åtgärder skall i princip upphöra senast när den unge fyller 21 år. Om någon har omhändertagits för samhällsvård efter fyllda 18 år gäller emellertid att vården skall upphöra eller, om den unge placerats i ungdomsvårdsskola, utskrivning ske senast tre år efter omhändertagandet.

Utredningen föreslår att åtgärder, som har beslutats med stöd av 25 § a barnavårdslagen, skall upphöra senast när den unge fyller 20 år. Detta förslag, som har godtagits under remissbehandlingen, framstår som en naturlig konsekvens av en sänkning av myndighets- och vårdnadsåldern. Jag vill därför ansluta mig till det.

21-årsgränsen i 25 § b barnavårdslagen och därtill anknutna bestämmelser skall däremot enligt utredningsförslaget stå kvar oförändrad. Som skäl härför åberopar utredningen främst intresset av att alkohol- och narkotikamissbrukare i 20-årsåldern också i fortsättningen skall kunna omhändertas för vård inom ungdomsvårdsskoleorganisationen.

För egen del anser jag, i likhet med åtskilliga remissinstanser, att det är principiellt otillfredsställande att möjliggöra ingripande inom barnavårdens ram mot personer, som har uppnått myndig ålder. Jag vill erinra om att tidigare förslag i sådan riktning har avvisats. Det råder inte några delade meningar om det angelägna i att alkohol- och narkotikamissbrukare kommer under lämplig behandling. Vårdbehovet för myndiga missbrukare bör emellertid tillgodoses på annat sätt än genom barnavårdsnämndens försorg. Intagning i ungdomsvårdsskola kommer redan nu bara i undantagsfall i fråga för den som fyllt 20 år.

I enlighet med vad jag nu har anfört bör samtliga 21-årsgränser i barnavårdslagen ändras till 20 år. Därutöver krävs vissa ytterligare ändringar i lagen. I 42 § föreskrivs bl. a. som huvudregel att samhällsvård skall upphöra senast när den omhändertagne fyller 18 år. I fråga om den som har tagits om hand efter fyllda 15 år gäller emellertid att vården skall upphöra senast tre år efter omhändertagandet. Eftersom åtgärder som grundas på

4 — *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 1 saml. Nr 25*

ingripande enligt 25 § a inte skall kunna bestå efter det att vårdsnaden har upphört, bör, som utredningen har föreslagit, i 42 § tas in en särskild regel om att samhällsvården i sådant fall aldrig skall bestå efter det att den omhändertagne fyller 20 år. Enligt 67 § skall utskrivning från ungdomsvårdsskola ske senast när eleven fyller 21 år eller, om han har omhändertagits för samhällsvård efter fyllda 18 år, senast tre år efter omhändertagandet. En sänkning av den förra åldersgränsen till 20 år bör medföra att även den senare åldersgränsen sänks med ett år.

De föreslagna nya bestämmelserna medför att föreskrifter och övervakning enligt barnavårdslagen för den som är över 20 år när lagen träder i kraft skall upphöra omedelbart. Detsamma gäller samhällsvård som grundas på 25 § a barnavårdslagen. Däremot påverkas inte tiden för samhällsvård i fråga om den som har omhändertagits med stöd av 25 § b men inte placerats i ungdomsvårdsskola. Vad gäller elev i sådan skola medför de nya reglerna inte heller någon ändring, om omhändertagandet har skett efter fyllda 18 år. I så fall skall både enligt gällande lydelse av 67 § och enligt förslaget utskrivning ske senast tre år efter omhändertagandet. Den som har omhändertagits tidigare skall enligt nuvarande regler skrivas ut senast vid 21 års ålder. Paragrafens nya lydelse innebär däremot att utskrivning skall ske senast när eleven fyller 20 år eller, om han omhändertagits efter det att han fyllde 17 år, senast tre år efter omhändertagandet. De nya reglerna skulle i sådana fall kunna leda till att vården måste avbrytas vid en icke förutsedd tidpunkt, vilket kan medföra olämpliga konsekvenser från vårdsynpunkt. För att detta skall undvikas bör i en övergångsbestämmelse föreskrivas att äldre regler om utskrivning från ungdomsvårdsskola skall tillämpas beträffande den som har omhändertagits för samhällsvård före lagens ikraftträdande.

Som en följd av ändringarna i barnavårdslagen bör åldersgränsen för tillämpning av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet sänkas från 21 till 20 år. Vidare bör föreskriften i 12 § lagen om verkställighet av bötesstraff angående meddelande till barnavårdsnämnd i fall då fråga uppkommer om bötesförvandling jämkas på motsvarande sätt.

Vad gäller utbildningsområdet finns inte någon särskild anledning att behålla 21-årsgränsen i 51 § skollagen rörande inspektion av privatskolor m. m. Jag föreslår att åldersgränsen sänks till 20 år. Den särskolplikt till 21 år, som gäller enligt 1967 års lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, grundas på den försenade mognaden hos sådana personer. Jag föreslår att den nuvarande åldersgränsen behålls.

Studiehjälpsreglementet innehåller ett par 21-årsgränser. Proposition beträffande vissa ändringar i detta reglemente kommer att föreslås senare i vår. Frågan om en eventuell anpassning av reglementets 21-årsgränser till den nya myndighetsåldern får prövas i detta sammanhang.

Inom trafiklagstiftningen förekommer 21-årsgränser dels i vägtrafikförordningens föreskrifter om övningskörning och trafikskolor,

dels i bestämmelserna om trafik kort och vissa andra regler i förordningen om yrkesmässig trafik. Dessa åldersgränser betingas främst av trafiksäkerhetshänsyn. Riksdagen har nyligen genom ett principbeslut godkänt vissa riktlinjer för en reform av gällande regler om körkort. Riktlinjerna innebär bl. a. att det nuvarande trafik kortet slopas och att det införs fem skilda typer av körkort med olika regler om minimiålder samt att minimiåldern i ett fall, körkort för buss, skall vara 21 år. Med hänsyn till den reform som sålunda föreslår förordnar jag att några ändringar i fråga om 21-årsgränserna i trafiklagstiftningen inte företas nu.

R u s d r y c k s f ö r s ä l j n i n g s f ö r o r d n i n g e n innehåller bestämmelser som innebär att rusdrycker inte får säljas till den som är under 21 år. Vid förordningens tillkomst ansågs det av flera skäl naturligt att anknyta åldersgränsen till den allmänna myndighetsåldern. Under hänvisning härtill föreslår utredningen att åldersgränsen sänks till 20 år. Förslaget har så gott som genomgående godtagits vid remissbehandlingen. Från ett par håll uttalas dock farhågor för att en sänkt inköpsålder skulle leda till ökat alkoholmissbruk hos ungdomen. I ett yttrande hävdas å andra sidan att åldersgränsen bör samordnas med minimiåldern vid utskänkning av rusdrycker, vilken är 18 år. Enligt min mening finns det inte tillräckliga skäl att nu bryta sambandet mellan myndighetsåldern och inköpsåldern. Jag biträder därför utredningens förslag.

Vad angår övriga bestämmelser som är aktuella i detta sammanhang är jag ense med utredningen om att man inte nu bör ändra 3 § medborgarskapslagen.

Jag ansluter mig till utredningens förslag om sänkning av åldersgränserna i rättegångsbalkens och nykterhetsvårdslagens bestämmelser om tillträde till offentlig förhandling.

Också religionsfrihetslagens minimiålder för rätt att bli upptagen i kloster bör anpassas till en sänkt myndighetsålder.

Mot utredningens förslag att sänka åldersgränsen för rätt att inneha springstilet och springkniv har anförts betänkligheter från några remissinstansers sida. Utredningen har också själv varit något tveksam på denna punkt. Enligt min mening ter det sig från allmän synpunkt inte befogat att utvidga möjligheterna till innehav av sådana vapen. Snarare kan, som ett par remissinstanser påpekar, ifrågasättas att höja åldersgränsen eller införa totalförbud. En sådan reform kräver emellertid vissa ytterligare överväganden. Frågan bör tas upp på nytt vid lämpligt tillfälle. Jag föreslår att 21-årsgränsen tills vidare får stå kvar oförändrad.

Hemställen

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1) lag om ändring i föräldrabalken,

4* — Bihang till riksdagens protokoll 1969. 1 saml. Nr 25

- 2) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 3) lag om ändring i ärvdabalken,
- 4) lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap,
- 5) lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,
- 6) lag om ändring i brottsbalken,
- 7) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
- 8) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),
- 9) lag om ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
- 10) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff,
- 11) lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),
- 12) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 13) lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,
- 14) lag om ändring i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680),
- 15) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521),
- 16) förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt,
- 17) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga.¹

Jag hemställer, att lagrådets utlåtande över de under 1)—14) upptagna lagförslagen inhämtas enligt 87 § regeringsformen genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

¹ Bilagan, som frånsett vissa redaktionella ändringar är likalydande med de vid propositionen fogade förslagen, har uteslutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 10 februari 1969.

N ä r v a r a n d e :

justitierådet	NORDSTRÖM
regeringsrådet	WALBERG
justitierådet	WESTERLIND
lagmannen	ULVESON

Enligt lagrådet den 31 januari 1969 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 10 januari 1969, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle inhämtas enligt 87 § regeringsformen över upprättade förslag till

- 1) *lag om ändring i föräldrabalken,*
- 2) *lag om ändring i giftermålsbalken,*
- 3) *lag om ändring i ärvdabalken,*
- 4) *lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap,*
- 5) *lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,*
- 6) *lag om ändring i brottsbalken,*
- 7) *lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,*
- 8) *lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),*
- 9) *lag om ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,*
- 10) *lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff,*
- 11) *lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),*
- 12) *lag om ändring i rättegångsbalken,*
- 13) *lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård*
och
- 14) *lag om ändring i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680).*

Förslagen, som är bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Anders Knutsson.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen

Justitieråden Nordström och Westerlind:

Vi lämnar förslaget utan erinran.

Regeringsrådet Walberg och lagmannen Ulveson:

Barnavårdslagen kan sägas bygga på den principen att samhället övertar vårdnadshavarens befogenheter och skyldigheter helt eller delvis, när vårdnadshavaren icke vill eller förmår ge en underårig lämplig vård och fostran. Från denna synpunkt kan det synas följdriktigt att i allo låta sänkningen av myndighetsåldern leda till en motsvarande sänkning av barnavårdslagens 21-årsgränser till 20 år. När i remissprotokollet föreslagits ändringar av denna innebörd, synes också den nu antydda principiella synpunkten ha varit avgörande.

Lagen har emellertid viktiga funktioner att fylla utanför vad som sålunda kan sägas vara dess egentliga område. Ingripande sker nämligen enligt 25 § första stycket b) mot asociala eller kriminella ungdomar, oavsett om det kan konstateras att vårdnadshavaren brustit i fråga om vilja eller förmåga att tillrättaföra den unge. Under senare år har samhällsvård enligt barnavårdslagen, med eller utan intagning på ungdomsvårdsskola, i växande utsträckning använts för att komma till rätta med missbruk av alkohol eller narkotika. Det torde vara allmänt erkänt, att barnavården och i synnerhet ungdomsvårdsskoleorganisationen — trots vissa bristfälligheter — innebär bättre vårdmöjligheter än dem som står till buds för närmast högre åldersgrupper, i första hand nykterhetsvården och mentalsjukvården. En allmän upprustning kan väntas inom mentalsjukvården. Det torde dock komma att dröja, innan man där får sådana resurser att vårda unga missbrukare att de kan jämföras med dem som nu finns inom barna- och ungdomsvården.

Av det sagda torde framgå, att den föreslagna lagändringen kommer att innebära en försämring i möjligheterna att vårda alkohol- och narkotikamissbrukare i den åldersgrupp det här gäller. Mot bakgrund av den allvarliga stegring av narkotikamissbruket bland ungdom som skett under senare år måste förslaget inge betänkligheter. Det kan också förtjäna framhållas att den samtidigt föreslagna sänkningen av den lägsta åldern för inköp av rusdrycker — en fråga som icke underställts lagrådet — måste antagas medföra en viss ökning av alkoholmissbruket bland 20-åringar.

Verkningarna av den föreslagna lagändringen torde icke bli begränsade till de omkring 30 ungdomar mellan 20 och 21 år som nu årligen inskrives i ungdomsvårdsskola. Andra ungdomar i samma ålder ställs under övervakning. Man får vidare räkna med att myndigheterna är återhållsamma, när det gäller att ingripa mot ungdom som närmar sig den i lagen angivna

övre åldersgränsen. Den föreslagna sänkningen av gränsen för ingripande enligt 25 § första stycket b) får därför sannolikt även den effekten, att antalet ingripanden mot ungdomar mellan 19 och 20 år kommer att minska.

Av dessa skäl anser vi inte tillrådligt att för närvarande sänka 21-årsgränsen i barnavårdslagen annat än då ingripande företagits med stöd av 25 § första stycket a). Sistnämnda ingripanden grundas i allmänhet på brister hos vårdnadshavaren och får inte företagas efter det den underårige fyllt 18 år. Vi hemställer, att ändringarna i barnavårdslagen begränsas på detta sätt.

Den här förordade mera begränsade lagändringen bör så mycket mindre väcka betänkligheter från systematisk synpunkt som barnavårdslagen redan nu medger att vård på ungdomsvårdsskola fortsätter efter fyllda 21 år. Såsom påpekats under frågans beredning är för övrigt den här aktuella 21-årsgränsen också jämförlig med de åldersgränser som brottsbalken uppställer för olika påföljder. Det kan ytterligare erinras om att socialutredningen har i uppdrag att företaga en allmän översyn av barnavårdslagen. Nu företagna ändringar torde på grund härav kunna väntas bli provisoriska.

Lagtekniskt kan de här förordade ändringarna lämpligen genomföras på följande sätt. I 1 § införes ett nytt andra stycke av innehåll att vad i lagen stadgas om underårige i tillämpliga delar även skall gälla den som fyllt 20 men ej 21 år. Genom en sådan avfattning torde bl. a. klargöras, att lagens bestämmelser om föräldrar eller andra vårdnadshavare eller fostrare inte skall tillämpas, när den unge uppnått 20 år och således inte längre står under någons vårdnad (jfr även 9 § tredje stycket). Vidare bör 27 § tredje stycket avfattas så, att föreskrift upphör att gälla senast då den underårige fyller 20 eller, i fall som avses i 25 § b), 21 år. På samma sätt bör i 28 § fjärde stycket andra punkten föreskrivas, att övervakning upphör senast då den underårige fyller 20 eller, i fall som avses i 25 § b), 21 år. Någon ändring erfordras inte i 32 §. Däremot bör 42 § ändras i enlighet med det remitterade förslaget. Den föreslagna ändringen i 67 § och den därtill knutna övergångsbestämmelsen blir överflödiga, likaså ändringarna i lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet och lagen om verkställighet av bötesstraff.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 14
februari 1969.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslagen till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
 - 2) lag om ändring i giftermålsbalken,
 - 3) lag om ändring i ärvdabalken,
 - 4) lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap,
 - 5) lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,
 - 6) lag om ändring i brottsbalken,
 - 7) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
 - 8) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),
 - 9) lag om ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
 - 10) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff,
 - 11) lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),
 - 12) lag om ändring i rättegångsbalken,
 - 13) lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,
 - 14) lag om ändring i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680).
- Föredraganden redogör för lagrådets utlåtande och anför.

Två av lagrådets ledamöter har avstyrkt förslaget att sänka 21-årsgränsen i 25 § b barnavårdslagen och därtill anknutna bestämmelser. Som skäl för denna ståndpunkt har de anfört att en sådan ändring skulle försämra möjligheterna att vårda alkohol- och narkotikamissbrukare i den åldersgrupp det här gäller och att detta mot bakgrund av den allvarliga stegring av narkotikamissbruket bland ungdom som skett under senare år måste

inge betänkligheter. Efter samråd med chefen för socialdepartementet och statsrådet Odhnoff får jag anföra följande. Såsom jag framhöll vid remissen till lagrådet råder det inte några delade meningar om det angelägna i att alkohol- och narkotikamissbrukare kommer under lämplig behandling. Vad de båda ledamöterna av lagrådet anfört ger mig inte anledning att frånga min uppfattning att vårdbehovet i fråga om dem som har nått myndig ålder bör tillgodoses utanför barnvårdens ram. Jag vill erinra om att socialstyrelsen nyligen har lagt fram förslag om vissa ändringar i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. De föreslagna ändringarna syftar till att skapa klarare förutsättningar för vården av narkotikamissbrukare. Av betydelse i detta sammanhang är också den inventering av vårdresurserna på det psykiatriska området som socialstyrelsen nu gör i samråd med sjukvårdens huvudmän. I anslutning till denna inventering undersöks möjligheterna att öka resurserna för vård av narkotikamissbrukare.

Vissa redaktionella jämkningar bör vidtas i de remitterade förslagen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga dels de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar, dels de vid statsrådsprotokollet den 10 januari 1969 fogade förslagen till

15) *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521),*

16) *förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt,*

17) *förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt.*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	2
Lagförslag	3
Utdrag av statsrådsprotokollet den 10 januari 1969	31
Inledning	31
Gällande rätt m. m.	33
Myndighetsåldern	33
Andra 21-årsgränser	35
Utredningen	43
Myndighetsåldern	43
Andra 21-årsgränser	46
Remissyttrandena	49
Myndighetsåldern	49
Andra 21-årsgränser	56
Departementschefen	68
Myndighetsåldern	68
Andra 21-årsgränser	75
Hemställen	83
Utdrag av lagrådets protokoll den 10 februari 1969	85
Utdrag av statsrådsprotokollet den 14 februari 1969	88